

Remete Farkas László

Aranyszarvas – Csodaszarvas

Gyűjtemény

Legendák, mondák, krónikák, tudósítások. regölések és hagyományok...
Szemelvények, szerkesztések, fordítások. Költemények, átírások...
Ósi hitvilágunk emlékére!

KÉZIRAT

Budapest, 2009.

TARTALOM

ELSŐ RÉSZ: Testvérpárt vezető Csodaszarvas	4
1.1. Hunor és Mogor története.....	4
1.2. Hunor és Magor legendája.....	5
1.3. Üngürüsök története	6
1.4. Utigur és Kutrigur története.....	7
1.5. Balkáni bevonulás.....	7
1.6. Vadász és Kaszás vándorlása	8
1.7. Madjar elvándorlása.....	8
1.8. Kirgiz testvérpár csodás megmenekülése.....	9
1.9. Gaina és Aina megérkezése	9
1.10. Égi és földi testvér.....	9
1.11. Égi és földi testvér.....	10
1.12. Kaszás elveszett fiai	10
MÁSODIK RÉSZ: Népeket vezető Csodaszarvas.....	11
2.1. Hunok átkelése Meotis-taván	11
2.2. Hunok bevonulása Kimmériába.....	11
2.3. Hunok bevonulása Szkítiába	12
2.4. Hunok bevonulása Szarmata-földre	12
2.5. Ugorok bevonulása Pannoniába.....	13
2.6. Üngürüsök története	13
2.7. Avitohol csodás felnevelkedése.....	14
2.8. Hunugorok áttelepülése	14
2.9. Hun-avarok bevonulása Pannoniába	15
2.10. Baskírok letelepedése Káma-folyónál.....	15
2.11. Kozákok átkelése Meotisz-taván	15
2.12. Szarvas-gázló legendája	16
2.13. Mongolok ősenek származás-legendája	16
2.14. Szarvasanya legendája.....	17
2.15. Altáji kunok pusztulása	17
HARMADIK RÉSZ: Csodaszarvas jelölte hungar-magyar helyek	18
3.1. Elenska Bazilika titokzatos helye	18
3.2. Szarvasos ugorok története.....	18
3.3. Elena-völgy legendája	19
3.4. Szarvas-hágó legendája	19
3.5. Emőd legendája.....	19
3.6. Szarvaskő legendája.....	20
3.7. Szarvas-hegy legendája	20
3.8. Szarvas-halom legendája.....	21
3.9. Boga-völgy legendája.....	21
3.10. Szarvaskend eredete	21
3.11. Bors várának építése	22
3.12. Gímes alapítása	22
3.13. Szarvaskút legendája	22
3.14. Váci püspökség megalapítása	23
3.15. Mélykút története	23

NEGYEDIK RÉSZ: Csodaszarvas jelölte rokonhelyek	24
4.1. Kartli királyság gazdagsága	24
4.3. Tbiliszi alapítása	25
4.4. Pidreksbad legendája	25
4.5. Frankfurt-am-Main legendája	26
4.6. Bazil császár halálos sebesülése	26
4.7. Régi templom helye	27
4.8. Rosztov megalapítása	27
4.9. Lysa gora-i apátság legendája	27
4.10. Jelena Gora alapításak legendája	28
4.11. Szarvasáldozat	28
4.12. Tallin város nevének eredete	29
4.13. Király-fürdő legendája	29
4.14. Kamenec-Podolskij alapítása	30
4.15. Karlovy Vary legendája	31
4.16. Borzsomi forrása	31
4.17. Kazany címere	31
ÖTÖDIK RÉSZ: Szarvasos szentek és boldogok	32
5.1. Szent Euszták megtérése	32
5.2. Szent Egyed sebesülése	32
5.3. Lüttichi Szent Hubert megtérése	33
5.4. „Irgalmas” Szent Julián bűnhődése és megtérése	33
5.5. Szent Imre herceg látomása	34
5.6. Szent Gellért püspök remetesége	34
5.7. Szent László király csodálatos imája	34
5.8. Szent Dávid skót király megmenekülése	35
5.9. „Toggenburgi” Boldog Ida remeteélete	35
HATODIK RÉSZ: Szarvasos regölők	36
6.1. Felvidéki remélés	36
6.2. Alföldi remélő	36
6.3. Dunántúli regösének	37
6.4. Délvidéki regölés	39
6.5. Délvidéki regölés	40
6.6. Székelyföldi regösének	41
6.7. Dél-erdélyi remélés	42
HETEDIK RÉSZ: Csodaszarvas versek	47
7.1. Szarvasvadász imái az erdő isteneihez... és halála	47
7.1. A jávorszarvas-szellemhez	48
7.2. Ödügen erdő fia vagyok	48
7.3. Szarvas	49
7.3. A kilenc csodaszarvas	49
7.4. Rege a csodaszarvasról	51
7.5. A Csodaszarvas	56
7.6. Hunor és Magor legendája	57

ELSŐ RÉSZ: Testvérpárt vezető Csodaszarvas

A magyar „Csodaszarvasos” mondák, legendák és regölések – igazi „hungaricumok”. Máig elevenen élnek a magyarság emlékezetében. Holott, ezek a „szarvasos történetek” az ősi pogány hitvilágunk és hagyományaink emlékei; az erőszakos keresztény hittérítések „túlélői”. Népi és irodalmi változataik – ma is – jól illeszkednek a korabeli krónikák és tudósítások közléseihez.

Magyarság és testvérnepeinek csodaszarvas eredet-mítoszai rendkívül hasonlóak.

Főhőseik: két népi-mitológiai testvérhős, aki két együtt élő népet szimbolizál.

Eredeti lakóhelyük: Kuma-Kumán folyó környéke.

Szarvas szerepe: új-kedvezőbb területre vezető út megmutatása.

Új lakóhelyük: Meotis (Azovi-tenger) erdős-mocsaras vidék, Krím és környéke.

A kimmernek vagy hun-bolgárnak tekintett Utigur-Kutigur testvérpár története: valójában olyan monda, amely a doni ugorok és volgai bolgárok egykori együttélésére utal. Ez egyértelműen kitűnik a kora középkori leírások és a történelmi-néprajzi adatok összevetésével.

E mondát *gyakran* hun eredetűnek tartják. Tévesen, mert a hun mondára utaló korabeli tudósítások *nem testvérpárról* szólnak. Hanem vadászó hunokról, akik valamely szarvasos állat (őzsuta, ökör, szarvas, zerge) segítségével járható gázlóra lelnek a meotisi mocsaraknál. A félreértés onnan eredhet, hogy a korabeli történetírók – gyakran – a hunokhoz csatlakozó krími népeket is hunokhoz sorolták.

Más népek „szarvasos” történeteiben is gyakran kimutathatók „magyar kapcsolatok”. Annak ellenére, hogy ezek természetmítoszokhoz hasonlatosak (égbolt, környezet), esetleg mese- vagy csodaszzerűek (átváltozások, feláldozások), vagy keresztény legendák (híterősítők és igazolók). Íme, néhány közismert történet...

1.1. Hunor és Mogor története

Esemény: IV. század. Kum-magyar és Hun-ugor együttélés, alán szövetség.

Forrás: Kézai Simon: *Gesta Hungarorum*, 1283. körül.

„Mínthogy Hunor és Mogor¹ elsőszülöttek valának, atyjoktól² megválva külön sátrakba szállnak vala. Történt pedig, amint egyszer vadászni kimentek, a pusztán egy **szarvas** ünőre bukkantak, melyet, amint előttük futott, a Meotis ingoványaiba³ kergettek. S midőn az ott szemük elől tökéletesen eltűnt, sokáig keresték, de semmi módon nem találhatták. Végre is az említett ingoványokat bejárván, azon földet baromtartásra alkalmasnak szemlélték.

Visszatérvén onnan atyjukhoz s búcsút vévén tőle, minden vagyonostól a meotisi ingoványok közzé költöztek. Meotis tartománya⁴ pedig Perzsia hazával határos⁵ s egy igen keskeny gázlón kívül mindenfelől tenger övezi körül; folyói teljességgel nincsenek, fűben, fában, madárban, halban és vadban bővelkedik. Nehéz oda bé, s onnan kimenni. S a meotisi ingoványokba bemenvén, ott öt esztendeig mozdulatlanul maradtak.

¹ Hunor és Mogor = mitikus testvérpár, a legenda szerint Ménróth óriás és Eneth gyermekei.

² Ménróth = „Nimród a nagy vadász”, az asszírok mitikus első királya. Eneth = Enee = Ünő = Szülőanya.

³ Meotisi ingoványok = Krím-félsziget és Azovi-tenger közötti mocsaras vidék.

⁴ Meotis tartománya = Azovi-tenger környéke, Kuma-Don-Volga háromszög.

⁵ Perzsia hazával határos = akkoriban Észak-Kaukázus vidéke a Szászánida birodalom gyepűvidéke volt.

Hatodik évre tehát kimenvén véletlenül, a pusztában Belár⁶ fiainak nejeire, kik férjeik nélkül sátrakban tanyáztak⁷, s gyermekeikre bukkantak, kiket is vagyonostól sebes nyargalva a Meotis ingoványaiba hurcoltak. Történt pedig, hogy azon gyermekek közt az alánok⁸ fejedelmének Dulának⁹ két leányát is elfogták, kiknek egyikét Hunor, másikat Mogor vette nejlül. S ezen nőktől vették eredetüket minden hunok és magyarok. S miután azon ingoványok közt hosszasan időztek, lőn, hogy igen erős nemzetté kezdtek növekedni és a tartomány őket befogadni és táplálni nem bírta. Kémeiket küldvén tehát onnan Scythiába¹⁰, s miután Scythia országát kikémlelték, gyermekeikkel és barmaikkal azon hazába vonultak, hogy ott lakozzanak.”

Magyar kapcsolat:

A magyarok és a kumik (akiket régen hunnik-nak is írtak) együtt éltek a Meotis környékén, a Kuma (Gum, Khum) folyó környékén. Ez Kum-magyararia (mai Dagesztán területén), a régi történetírók al-Madszariának nevezik. Városai: Humar, Madjar, Balkar, Terek, Derbent (Kazar).

1.2. Hunor és Magor legendája

Esemény: IV. század. Kum-magyar és Hun-ugor együttélés, alán és doni-bolgár szövetség.

Forrás: Káldi Márk: *Képes Krónika*, 1360. körül.

„Történt egy napon, hogy (Hunor és Magor¹¹) vadászni indultak, és a pusztában¹² egy **szarvas**-űnő bukkant fel előttük; az menekült előlük, ők pedig a meotisi mocsarak közé is követték. Ott azután teljesen eltűnt előlük, és bár sokáig keresték, sehogyan sem akadtak a nyomára. Bejárták a már említett mocsarakat és állataik legeltetésére alkalmasnak találták. Miután apjukhoz visszatérve megkapták tőle az engedélyt, minden holmijukkal a meotisi mocsarak közé mentek, hogy állataikat legeltetve ott lakjanak.

A Meotis vidéke¹³ Perzsia földjével szomszédos; egyetlen gázlót kivéve mindenfelől tenger fogja körül, folyói nincsenek, de bővelkedik füves területekben, erdőkben, halakban, madarakban és vadakban; a be- és kijárás azonban nehézkes. A meotisi mocsarak közé mentek tehát, és öt évig el nem mozdultak onnan.

Mikor a hatodik esztendőben kijöttek, a pusztaságban véletlenül a Bereka-fiak¹⁴ feleségeire és gyermekeire bukkantak, akik férfiak nélkül sátoroztak, s éppen a kürt ünnepét ülték és zeneszórá tancot jártak¹⁵. Jóságaikkal együtt gyorsan elragadták őket a Meotis ingoványaiba. A vízözön után¹⁶ ez volt az első zsákmány. Történt pedig, hogy ama küzdelemben ama gyermekek között az alán fejedelmnek, Dulának¹⁷ két leányát is elfogták, egyiküket *Hunor*, a másikat *Magor* vette feleségül. Ezekből az asszonyokból származtak azután az összes hunok, illetve magyarok¹⁸.

Történt pedig, hogy miután sokáig laktak a meotisi mocsarak között, kezdtek hatalmas néppé növekedni, s ez a vidék már sem befogadni, sem táplálni nem volt képes őket. Felderítőket

⁶ Belár = Bylar, Bolhar (volgai-bolgár városok), Belaja vezsa (Sarkel), donyeci vagy dnyeperi Belgorod.

⁷ Férjeik nélkül ... tanyáztak = támadás elől elrejtőztek, vagy női pogány szertartáson vettek részt.

⁸ Alánok = Don-Volga-Kaukázus háromszögben élő nép.

⁹ Dula = Dulu (Dulo, Duklat) ősi alán törzs vezére, esetleg Dulo: a bolgár uralkodói dinasztia.

¹⁰ Schytia = az akkori fogalmak szerint a Volga-Duna közötti terület.

¹¹ Hunor és Magor = mitikus testvérpár, a krónika szerint Mimród és Enet gyermekei.

¹² Pusztaság = Kubáni-alföld sztyeppei vidéke.

¹³ Meotis vidéke = Azovi-tenger partvidéke, és a Krím-félsziget.

¹⁴ Bereka-fiak = Bereka folyó (Donyec mellékfolyója) környékén lakók, Belgorod és Sarkel között.

¹⁵ Férfiak nélkül... kürt ünnepe... zeneszórá tancot jártak = ősi pogány női beavatási vagy termékenység ünnep;

¹⁶ Vízözön után = a folyók tavaszi áradása után.

¹⁷ Dula = Dulu (Dulo, Duklat) ősi alán törzs.

¹⁸ Hunok, illetve magyarok = Kuma-folyó környéki és a krími magyarokat is hunoknak nevezték.

küldtek hát innen Scythiába¹⁹, s miután nagy ravaszul fürkészve kikémlelték a scytha vidéket, gyermekeikkel és állataikkal bevonultak oda, mint hazájukba, hogy megtelepedjenek.”

Magyar kapcsolat:

A történet hasonlósága az előbbi történetnél leírtakkal. Kum-magyar területén a még XVII. században is találtak madzsar törzs-maradványokat. A hunok terjeszkedéséig a szászánida-perzsa birodalom peremvidékéhez tartozott.

1.3. Üngürüsök története

Esemény: IV. század. Kum-magyar és Hun-ugor együttélés, hun szövetség.

Forrás: Mahmud Tercüman: *Tarihi Üngürüs*, 1543. körül.

„Egy nap Nemród²⁰ vadászatra ment, és magával vitte a fiait is. Vadászat közben Nemród egy elejtendő vadra bukkant. Azonnal nyomába eredt, és üldözni kezdte. Fiai is mindenfelé vadat kémleltek, s míg egy **csodálatos vad** tűnt fel előttük, mely csodálatos színekben pompázott. Önkéntelenül a vad után vágattak, de az elmenekült, Adzsem²¹ határán hegyek közé érve eltűnt.

A két királyfi, bármily soká kereste a vadat, nem találta meg. Sem a nevét, sem a fajtáját nem ismerték. A két királyfi gyorsan elfáradt, a szomorúság és a bánat tengerébe merült. Azután, azon tanácskoztak, hogy mitevők legyenek. Majd visszatértek atyjukhoz, és arra kérték, hogy Adzsem határán, azon a hegyes vidéken²² egy monostort építtessen számukra, amelyben lemondva a világról lakhatnak, és a világ népétől elvonulva saját gondjukkal foglalkozhatnak. Nemród kérésüket meghallgatta, és parancsot adott, hogy ott egy monostort építsenek...

A hatodik év kezdetén azonban a két legény elméjét megragadta a világ íze. Szívük rejtekében felébredt a hatalom utáni vágy. Mikor ezek ilyen állapotban voltak, egy nap egy titokzatos személy érkezett hozzájuk. Elmagyarázta nekik a világi hatalom [lényegét] és az uralkodás utáni vágyat, s [ezzel] őket megrendítette. A két legény ennek a személynek megtévesztésére elhatározta, hogy a monostort elhagyja, mert [elméjük] a hatalom utáni vágygal volt elfoglalva.

Abban az időben Adzsem országának közelében egy bégnek²³ két csodaszép lánya volt. Magor és Hunor e két lányt feleségül vette. Miután így történt, a hírmondó szavai szerint Üngürüs²⁴ népe Hunor nemzetségéből származott. Merthogy Hunor²⁵ neve később Hüngürüszre²⁶ változott.

Nemród halála után Hunor egész népével apósághoz, a tatár kánhoz²⁷ folyamodott, és önála telepedett le. Kán is megtisztelte őt, és Adzsem szomszédságában egy egész ország fejedelemségét adományozta neki... Azt a vidéket Dzsiddija²⁸ tartománynak nevezték. Tatár tartomány volt, mely Szamarkandtól a Fekete-tengerig terjed²⁹.

¹⁹ Scythia = akkoriban a Don-Prut közötti terület.

²⁰ Nemród = közel keleti legendás ős, uralkodó és hatalmas vadász.

²¹ Adzsem = Adyge (cserkesz) terület. Tágabb értelemben: az akkori alán Kubáni-alföld.

²² Azon a hegyes vidéken = Krími-hegységben.

²³ Bég = helyi uralkodó, törzsfőnök (türk), esetleg egy magasabb uralkodó (pasa) fia, saját területtel.

²⁴ Üngürüs = ungarus (ungar, ugor, ougor, venger) elnevezés középkori török átírata.

²⁵ Hunor = feltehetően Balambér, a későbbi hun uralkodó aki elvette Kama kán lányát.

²⁶ Hüngürüs = hunokhoz csatlakozó üngürüs. Vagy, az „ungarus” frank (hungarus) írásmódjának török átírata.

²⁷ **Katár kán** = Kama kán, Balambér hun király apósa. Középkorban tatárnak nevezték Krím környékén élő népeket.

²⁸ Dzsiddija = Szkítia, pontosabban Szarmatia (Dnyeszter-Volga közötti terület).

²⁹ Európai (nyugati)hunok birodalma.

Egy nap Adzsem országának padisahja Konsztantiniye fejedelme³⁰ ellen hadjáratot indított, és emiatt Dzsiddija országának uralkodójától segítséget kért. Dzsiddija fejedelme segítségül Hunor népéből, akik tatárok voltak, húszezer katonát gyűjtött össze, és Adzsem padisahjához küldte.

Amikor Adzsem padisahja is Kosztantiniye ellen ment, az említett Hunor népét támadás érte, mely aztán ily módon elvált Adzsem padisahjától, és Pannonija³¹ tartományába költözött³². Amikor abba a tartományba érkeztek, látták, hogy csodálatosan bőséges folyamai vannak nagy számban, sok gyümölcse és bő termése van annak az országnak, és az ő nyelvükön beszélnek³³.”

Magyar kapcsolat:

Hasonló az előbbi történeteknél leírtakkal. Történet színhelye: Kuma-folyótól nyugatra, Kubáni alföld déli oldala, Krím környéke. Később: türk, kazár (kozák) és alán (szarmata, jász), terület.

1.4. Utigur és Kutrigur története

Esemény: VI. század első fele. Kum-magyar és Kubán-bolgár együttélés.

Forrás: Cezárei Prokopiosz: *De bellis*, 560. körül.

„Régi időkben bizonyos hunok, akiket kimmereknek neveztek³⁴, lakták azt a földet... Akkortájt³⁵ az egyik királynak³⁶ két fia volt: egyik neve Utigur³⁷, másiké Kutrigur³⁸. Apjuk halála után megosztották hatalmát, és alávetett népeiket magukról nevezték el. Ahogy, még ma is nevezik egyikeket utiguroknak³⁹, a másikakat kutriguroknak⁴⁰. Egyszer, mikor szokásos vadászaton voltak, megláttak egy **őzsutát**, és követték Meotida szorosán⁴¹ keresztül.”

Magyar kapcsolat:

A korabeli görög történetírók szerint az utigurok és kutrigurok: különböző uralom alatt álló, de azonos nyelvű testvér-népességek. Utigur = öt törzs (hun-ugor és alán). Kutrigur = kilenc törzs (doni ugor, akatzír és bolgár). Jelentős számban éltek az Al-Duna és Don közti területen.

1.5. Balkáni bevonulás

Esemény: VII. század. Doni bolgár-ugor vándorlás. Dunai Bolgár Birodalom létrehozása.

Forrás: bolgár mondanivalózat.

Haemous-hegy⁴² szorosát egy római csapat őrizte. Ebben a kilátástalan helyzetben megjelent egy főséges **szarvas**, és a rómaiak többsége annak utána eredt, hogy levadássza. Ezt kihasználva, Aszparuh⁴³ és társai legyőzték az ott maradó katonákat, és átkeltek a hegyen.

³⁰ Konsztantiniye fejedelme = Konstantinápoly akkori uralkodója, III. Valentinianus római császár.

³¹ Pannonia = tágabb értelemben a Kárpát-medence.

³² Pannónia tartományába költözött = Aksungur (Kharaton) hun vezér, aki Pannoniába vezette a hunok előőrsét;

³³ Ő nyelvükön beszélnek = a Kárpát-medencében élők nyelve hasonlított a bevonuló „Hunor népek” nyelvére.

³⁴ Hunok, akiket kimmereknek neveznek = az V-VI. század a Kubán-Dnyeper folyók közti partvidék népessége;

³⁵ Akkortájt = a nyugati hun birodalom szétesése után;

³⁶ Egyik király = Ernakh (Attila hun király 3. fia), a bolgár-onogurok és akatzirok uralkodója.

³⁷ Utigur = Utugur = Ernakh (Csaba) egyik fia. Utigurok fejedelme. Uralkodása: 503-520.

³⁸ Kutrigur = Kortag / Kortazig / Kazarig = Ernakh másik fia. Kutigurok fejedelme. Uralkodása: 503-520.

³⁹ Utigurok (öt-ugor, öt-nyíl) = doni-krími ugorok és akatzirok;

⁴⁰ Kutrigurok (kilenc-ugor, kilenc-nyíl) = kubáni ugorok és don-volga közti bolgárok;

⁴¹ Meotida szorosán = Kercsi-szoros.

⁴² Haemous-hegy = Balkán hegység

⁴³ Aszparuh = 680. körül, az Első Bolgár Birodalom megalapítója.

A két bolgár vezér Aszparuh és Organa⁴⁴ szerint ez a különös **szarvas**ünő Avi lehetett, a Dulo-nemzetség védője. Aki megmentette és felnevelte Avitohol⁴⁵-t, Dulo-dinasztia⁴⁶ megalapítóját és első uralkodóját.

Magyar kapcsolat:

Akkoriban az utigurok (hungarok, hüngürüsökök) egy része Aszparuh vezérlete alá tartoztak. Akik előzőleg a hunokkal már elfoglalták a Kárpát-medencét, és onnan Attila halála után kénytelenek voltak visszavonulni Szkítiába (Krim környékére).

1.6. Vadász és Kaszás vándorlása

Esemény: VII-VIII. század. Fehér és fekete ugorok nyugatra vándorlása.

Forrás: Don-Oka környéki monda.

Két ember jött egyszerre a vidékre⁴⁷. Az egyik keletről, a másik délről. Az egyik vadászott és halászott, és lovon járt. A másik földet művelt, állatokat legeltetett és szekéren járt. Békében éltek testvéreként, mindenben megosztottak.

Egyszer a Vadász megpillantott egy gyönyörű **szarvast**, és fehér lován üldözőbe vette. Ezt látva, a Kaszás is felkerekedett, fekete lovait bekötötte szekéréhez, és követte a Vadászt napnyugta irányába⁴⁸. Azóta senki sem látta őket⁴⁹...

Magyar kapcsolat:

Korabeli tudósítások szerint a XV. században még éltek – arrafelé – magyar nyelvű népségek. Rájuk utalt Bonfini (*Rerum Hungaricarum decades*), amikor a Don forrásvidéki magyarokról írt.

1.7. Madjar elvándorlása

Esemény: VIII. század körül. Don-Volga-Kaukázus közti ugor-magyarok szétszóródása.

Forrás: kazah monda.

Madjar⁵⁰ és vitéz testvére **szarvas** vadászatra indult az Atil⁵¹ folyó partjáról. Egy díszes **szarvast** követve Madjar eltévedt⁵², egy távoli területen letelepedett⁵³, családot alapított. Tőle származott a madjar nép⁵⁴. Testvérét idegen népek fogták el, akik őt „megölték és kettévágták”⁵⁵ „

Magyar kapcsolat:

Don-Volga közti magyarok (ugorok) részben kazár uralom alá kerültek. Egy részük északabbra vonult a volgai bulgárok felé. Mások keletebbre költöztek, az északi kipcsak-kazah területre.

⁴⁴ Organa = más néven Gostun, bolgár kormányzó, Aszparuh távoli unokatestvére.

⁴⁵ Avitohol = első „bolgár” (utigur) kán (+453?), a Dulo-dinasztia alapítója. Attila királlyal (+453?) is azonosítják.

⁴⁶ Dulo-nemzetség = 453. után Attila 3. fia (Irník) által létrehozott hun-bolgár dinasztia.

⁴⁷ Dnyeper környéke = e folyó mentén valamikor ugorok éltek (helynevek: Ugor-hegy, Ugra,

⁴⁸ Napnyugta irányába = utalás egyes ottani nemzetségek nyugatra vándorlására.

⁴⁹ Vadász és Kaszás = az Orion csillagkép két arca: Nimród és Szkitosz, vagy két együttműködő törzs.

⁵⁰ Madjar = feltehetően utalás a Kuma-Kubán folyó környéki madzsar törzsre.

⁵¹ Atil folyó = Atel, Etil = fő-folyam. Volga-folyó. Kora középkorban a Don-folyót is így nevezték.

⁵² Eltévedt = elszakadt saját népétől.

⁵³ Távoli területen = Uráltól keletre, Torgaj-kapu vidékén.

⁵⁴ Madjar nép = kazah (kazak) madjarok törzse;

⁵⁵ Megölték és kettévágták = népük másik részét legyőzték, szétszórták és elszakították a madjaroktól.

1.8. Kirgiz testvérpár csodás megmenekülése

Esemény: VIII. század. Jenyiszeji kirgizeket nyugatra szorították az ujugurok.

Forrás: kirgiz monda.

A távoli múltban, a kirgiz nép békésen éldegélt az Ene-sai⁵⁶ folyón túl. A hely gazdag és bőséges volt. Ezért, az ellenség megirigyelte a kirgiz törzset, úgy döntött, hogy elkergeti őket⁵⁷ erről a helyről. Alattomosan megtámadták településeiket, kiirtottak szinte minden ott lakót. Akiket nem öltek meg, elhurcolták rabszolgának. Csak egy fiú és egy lány kerülte el ezt a sorsot. Őket a csata idejére elrejtették őket az erdőben.

Amikor az ellenség mégis rájuk talált és vízbe akarta fojtani a gyermekeket, a fák között megjelent a csodálatos Bugu-Ene⁵⁸: a fehér **Szarvas**-Anya, Ene-sai úrnője. Az ellenség megrettent a csodálatos állat láttán, nem mertek ellenszegülni, engedték, hogy elvezesse a gyermekeket. Anya-Szarvas saját erdejében rejtette, táplálta, majd elvezette őket. Egy új helyre, ahol nem voltak ellenségeik, de hasonlóan szép hely volt, mint régi otthonuk. Hosszú időn át ismeretlen utakon jártak, mígnem elértek az Issyk-Kul⁵⁹ tó partjára. Így új hazát alapítottak az Bugu-Ene segítségével, amelyből új nemzettség származott, a mostani kirgizek leszármazottai.

Magyar kapcsolat:

Ene (anya) = Enet, Eneh (Hunor-Magor anyja), Ünő (nöstényszarvas).

Bugu (szarvas) = Boga (szarv, szarvas állat) > a Boga isten ... (szarvasisten).

1.9. Gaina és Aina megérkezése

Esemény: IX-X. század körül. Egyes ugor-bolgár népek kiszakadása, elvándorlása

Forrás: baskíriai legenda egyik változata.

Egy testvérpár – Gayna⁶⁰ és Ajna⁶¹ – fehér **szarvas** hátán érkeztek a Tol⁶² folyó kanyarulatához. Ott telepedtek le, ahol a **szarvas** már langyos-felszáradt földön lépkedett, és patáival szabaddá tette a napfényt⁶³. Gaina lett a baskírok vezére, Ajna pedig az ugoroké.

Magyar kapcsolat:

Kazár és rusz népek nyomása elől északabbra-keletebbre vonuló ugor (magyar) és bolgár törzsek a X. század körül érték el ezt a területet.

1.10. Égi és földi testvér

Esemény: IX-X. század körül. Egyes volga-kámai ugorok észak felé vándorlása.

Forrás: manysi monda (oroszországi mitológiai gyűjteményből).

Két erdei hős testvér versengett a hatalomért. Egyszer, éjjeli vadászatra mentek. Megpillantottak egy különös **szarvast**, amely égi utakon járt⁶⁴. Az egyik testvér képes volt repülni⁶⁵. Ezért,

⁵⁶ Ene-sai = anya-folyó > szarvasünő-folyó = Jenyiszej-folyó;

⁵⁷ Elkergeti őket = 758. körül a kirgizeket kiszorították eredeti lakóhelyükről.

⁵⁸ Bugu-ene = Szarvas-anya.

⁵⁹ Issyk-Kul = Meleg-tó, Forró-tó (meleg vizű forrásokkal táplált, télen nem fagyott be).

⁶⁰ Gayna = baskír mitológiai hős. Gayva = Káma mellékfolyója. Gai = e folyónak magasabb ligetes partvidéke.

⁶¹ Ajna = volgai ugor (komi) mitológiai hős. Aj = Ufa-folyó mellékfolyója.

⁶² Tol = Tulva = Káma kis mellékfolyói.

⁶³ Szabaddá tette a napfényt = az erdőségből nyílt területre vándorolt.

⁶⁴ Égi utakon járt = szarvas csillagkép (vagy totemállat).

⁶⁵ Képes volt repülni = más volt, mit a többi (sámán).

felszállt az égbe⁶⁶, és nyilával rálőtt⁶⁷ a **szarvasra**⁶⁸. Ezzel a tetteivel megsértette az égi **szarvast**. Ezért büntetésként nem tudott visszatérni⁶⁹ a földre. Így, a földi testvére lett a vogulok vezetője.

Magyar kapcsolat:

A manysik (vogulok, jugorok) eredetileg a Volga-Káma-Oka folyó környékén éltek, csak a X. század körül szorultak a Pecsora vidékére. Középkori tudósítások szerint: nyelvük a magyaréhoz hasonló, egy részük a Fekete-tenger környékére vonult, és kisebb hányaduk a hunokkal eljutott a Kárpát-medencébe is. Csak a XV. századtól kezdtek tömegesen átvándorolni Szibériába, az orosz és tatár elnyomás elől.

1.11. Égi és földi testvér

Esemény: XI. század körül. Egyes jugor csoportok Urálon túlra vándorlása.

Forrás: hanti monda (oroszországi mitológiai gyűjteményből).

Élt az Égben egy jávorszarvas, aki egyszer lenyelte a Napot⁷⁰. Sötét lett a földön, se fény, se meleg. Nehézzé vált az emberek élete. Ekkor egy bátor vadász sílécet, íjat és nyilat fabrikált, és elindult a jávorszarvas nyomában. Utolérte, nyilat lőtt rá, és kiszabadította a Napot. A ismét ragyogni kezdett az égen, újra világos és meleg lett. Azóta ez ismétlődik minden éjjel, a vadász járja jávorszarvas nyomát, kiszabadítja a Napot, és megvirrad a földön. Este pedig a jávorszarvas ismét lenyeli a Napot, és az üldözés folytatódik. A vadász sílécének nyoma látszik az égbolton, az a Tejút. A bátor vadász testvére itt maradt a földön. Ő lett az Irtis-menti hanti népek vezetője.

Magyar kapcsolat:

A hantik (osztjákok, jugorok) eredetileg a Káma-Vljatka folyó környékén éltek, csak a XI. század körül szorultak az Urálon túlra. A XIII. századtól kezdtek átvándorolni Szibériába.

1.12. Kaszás elveszett fiai

Esemény: XIII. század. Magyarok kivonulása Galíciából.

Forrás: Galíciái legenda.

Egy napon a Kaszás⁷¹ két fia megelégtelt a falusiak veszekedését, a mezei életet, és vadászni mentek a Köves-hegyekbe. Hirtelen egy **szarvas**⁷² tűnt fel előttük. Utána iramodtak és üldözték az erdős posványon át, a **szarvast** is elszalasztották és maguk is eltévedtek. Nem találva a hazavezető utat, a két fiúnak nyoma veszett. De, hogy a „két árvát⁷³” apjuk ne veszítse szem elől, és rájuk találhasson, a Teremtő felrakta képüket a mennyboltra...

Magyar kapcsolat:

A csillagképek megnevezései egyeznek a régi magyar népi elnevezésekkel.

⁶⁶ Felszállt az égbe = „elszakadt” a közösségtől.

⁶⁷ Nyilával rálőtt = tabut sértett, vagy lázadozott az uralkodó ellen.

⁶⁸ Szarvas = Szarvas csillagkép = Szekeres + Perseus + Cassiopeia csillagképek együttese.

⁶⁹ Nem tudott visszatérni = kiközösítették őket, vagy elszakadtak tőlük.

⁷⁰ Szarvas csillagkép. Palóc néphit szerint a Holdat és Napot a markoláb (égitestevő lény) viszi el (fogatkozáskor).

⁷¹ Kaszás (Scythes, Koszar) = Orion csillagkép.

⁷² Szarvas = Cassiopeia + Aurgia + Perseus csillagképek.

⁷³ Két árva = Ikrek csillagkép = bojtár kettőse, páros csillag.

MÁSODIK RÉSZ: Népeket vezető Csodaszarvas

Egy népnek vagy vezérének utat mutató „szarvasos mondák” az ókori történeti leírásokban igen gyakoriak. Kezdetben csak néhány történetíró művében. Idővel egyre elterjedtebbé vált „egymás tudósításainak átvétele”. Megfigyelhető, hogy az eredetileg egyszerű és tényszerű mondák – az átvételek során – egyre mitikusabbá és érzelemdúsabbá terebélyesedtek. Magukba olvasztva különböző vallási és mitológiai történekeket és szereplőket.

Az ilyen típusú mondák többsége idegen eredetűnek is tűnhet. De megdöbbenítő hasonlóságuk, valamint lejegyzésük földrajzi és történelmi hátterük: magyar kapcsolatokra utalnak.

2.1. Hunok átkelése Meotis-taván

Esemény: 375. körül. Hunok elfoglalják Krím-vidékét.

Forrás: „Szalaminszki” Sozomenus: *Ecclesiastical History*, 433. körül.

„A hunok népét⁷⁴, mondják, nem ismerték a Duna-környéki trákiaiak⁷⁵, de még maguk a gótok⁷⁶ sem. Határaikat járva nem tudtak egymásról, mivel egy hatalmas tó⁷⁷ választotta el őket. És, a tó partjáról nézve mindegyiküknek úgy tűnt, hogy ott a világ vége, amelyen túl már csak a tenger és határtalan víz. Történt, hogy egy bögöly által csípett ökör⁷⁸ bitangolt át a tavon, és pásztora követve, hogy visszahajtsa, meglátta a túlsó partot, amit elhíresztelt saját népe között.

Mások azt mondják, hogy a vízzel borított területen át egy üldözött **szarvas** mutatta az utat a hunoknak. Megcsodálva a területet, amely különbözött enyhe levegőjével és terményeinek gazdagságával, visszatértek és beszámoltak népük uralkodójának mindarról, amit láttak. A gótok ellen indított első támadáskor – a tapasztalat szerint – kevés erővel bírtak, de azután minden erejüket mozgósítva legyőzték szomszédjaikat és elvették összes földjeiket.”

Magyar kapcsolat:

Az első történetben az ökör – feltehetően utalás a Kercsi-szoros görög nevére (ökörgázló). A második történet a magyar Csodaszarvas-történet erősen leegyszerűsített változata.

2.2. Hunok bevonulása Kimmériába

Esemény: 375. körül. Hunok elfoglalják Krím-vidékét.

Forrás: Priskosz rétor, 450. körül.

„Néhány hun vadász a zsákmány üldözése során egy **szarvas** vezette át a szoroson⁷⁹. Meghökkenettette őket annak a földnek enyhe éghajlata és termékeny talaja. Ezután visszatértek társaikhoz e jó hírrel. Íme, egy üsző vagy **szarvas** segített abban, hogy a hunok hada átkelt a szoroson és megtámadta Kimméria⁸⁰ gót lakosait.”

Magyar kapcsolat:

E történet a Sozomenus-féle változathoz hasonló. Magyar monda leegyszerűsített változata.

⁷⁴ Hunok = pontosabban hunokhoz csatlakozó meotiszi ungarok (hungarok, utigurok).

⁷⁵ Duna-környéki trákiaiak = Duna alsó folyásánál élő népesség (trákok, gepidák, alánok, gótok).

⁷⁶ Gótok = akkortájt a Krím-félszigeten és a Balkán keleti részén élő népesség.

⁷⁷ Hatalmas tó = Meotis = Azovi-tenger.

⁷⁸ A régi leírásokban a szarvas helyett gyakran szarvasos állatról írnak (ökör, zergeféle stb.).

⁷⁹ Szoros = Kercsi-szoros.

⁸⁰ Kimméria = Krím félsziget és Donyec-Dnyeper köze.

2.3. Hunok bevonulása Szkíthiába

Esemény: 375. körül. Hunok elfoglalják Krím-vidékét.

Forrás: Jordanes: *Gótok eredete és tettei*, 551. körül.

„Ez a kegyetlen törzs⁸¹, ahogy Priszkosz történész elmondta, a Maeotic mocsár túlsó partján települt⁸²... Egyszer, amikor törzsük vadászai a szokásos nyomkövetésen voltak Maeotis legtávolabbi szélén, egy nőstény dámszarvas meglepően feltűnő nyomait a mocsárba vezetve, útmutatóként szolgálva, előre és egyre távolabb. A vadászok követték és gyalog átvágtak a Maeotic mocsáron, amely olyan járhatatlannak tűnt, mint a tenger. Hirtelen Szkíthia ismeretlen vidéke tűnt elő, és a dámszarvas ünnö eltűnt...

És a hunok, akik nem tudták, hogy volt egy másik világ is a Maeotis-on túl, most csodálattal teltek el a szkíta föld iránt. Minthogy gyors észjárásúak voltak, abban bíztak, hogy az út azelőtt ismeretlen volt, istenség által nyitvatott meg előttük. Visszatértek törzsükhöz, elmondták nekik mi történt velük, dicsérték Szkíthiát, rábeszéltek az embereket, hogy sürgősen kövessék azt az utat, amerre a dámszarvas ünnö nyoma vezet. Ahogy elfoglalták, amikor ekképpen először léptek be Szkíthiába, áldoztak a győzelemért. Az ottaniakat leigázták, maguk alá rendelték.”

Magyar kapcsolat:

Ez a történet lényegében megegyezik az üngürüsök (hungarok, magyarok) történetében leírt szarvas legenda második változatával, amelyben Hunor (Magor nélkül) vadászik.

2.4. Hunok bevonulása Szarmata-földre

Esemény: 375. körül. Hunok kiterjesztik hatalmukat Pannóniáig

Forrás: Bonfini: *Rerum Hungaricarum decades*, 1496. körül.

„A hunok vadászból éltek, és egy isteni csodajel készítette őket kivándorlásra. Amikor ugyanis a Maeotis lakói közül néhányan találomra vadászatra indultak, egy **szarvas** tűnt fel előttük, amelyet a mocsárban lelkesen üldözni kezdtek. És a **szarvas** elejtésének vágya annyira elragadta őket, hogy véleményem szerint a Cimmer Bosporustól⁸³ nem messze átkeveredtek a befagyott Maeotison, ámde ahogy az európai Sarmatiában⁸⁴ megálltak, a **szarvas** eltűnt. Megnézték a vidéket, csodára megtetszett nekik, aztán hazamentek Ázsiába, és rendre elbeszéltek öveiknek a dolgot. A hunok nem szerették lakóhelyüket, és a talaj terméketlensége vagy a nép sokasága miatt gyermekeikkel és asszonyaikkal együtt e vadászok vezetésével átvándoroltak Európába...

Némelyek pedig, akik – a zsidók, nem tudom, miféle meséi nyomán – ábrándozgatnak, azt írják⁸⁵, hogy a szkíták Jáfet fiától, Magógtól erednek, a hunoknak meg Nimród fiai, Hunor és Magor voltak az elei. Mi azonban inkább a roppant tekintéllyel rendelkező ősi forrásokat⁸⁶ akarjuk követni akár még tévedéseikben is, mintsem ezekkel akár igazságukban is egyetérteni.

...

⁸¹ Hunok = hun birodalomhoz csatlakozott Meotis-környéki szarmata-ugor népesség.

⁸² Maeotic mocsár túlsó partján települt = Kubáni-alföldön (Kum-magyar területen).

⁸³ Cimmer Bosporus = Krími-szoros = Kercsi-szoros.

⁸⁴ Európai Sarmatia = akkoriban a Visztulától Donig terjedő terület.

⁸⁵ Zsidók... meséi nyomán... azt írják = utalás egyes krónikák valóságtól elrugaskodó mitikus-biblikus elemeire.

⁸⁶ Ősi források = ókori és kora középkori történetírók művei.

... a hungarok⁸⁷ rokonságban állnak a hunokkal, akik az ázsiai Szkítiában elterjedtek és a Don forrásvidékén élnek, de nem azoktól a hunoktól származnak, akik Ázsiában maradtak, hanem azoktól, akik kedvezőbb éghajlatot keresve Európába vonultak...

A hunok, akiket aztán hungaroknak nevezünk, az üdvösség 404. évében a nagy véráldozattal meghódított Pannóniában nyugalmas otthont foglaltak és teremtettek maguknak.”

Magyar kapcsolat:

A magyar történelem első tudományos igényű krónikája. Korabeli dokumentumok és adatok alapján pontosítja a magyarok és hunok kapcsolatát.

2.5. Ugorok bevonulása Pannoniába

Esemény: III-IV. század. Ugor-jugor népesség egy részének délre vándorlása.

Forrás: Maciej Miechowita: *Tractatus de duabus Sarmatis*, 1521. körül.

„Majd Jugriából⁸⁸, Szkítia északi széléről⁸⁹ jöttek az ugorok⁹⁰, akiket később hunoknak, ungaroknak neveztek. Számbeli fölényükkel megsemmisítették és elűzték a gótokat... Végül megálltak a Pontus-tengernél⁹¹, megszállták Bulgáriát, Trákiát és konstantinápolyi birodalmat...

Mikor a jugorok⁹² megsokszorozódtak, a nagy folyókon átkeltek⁹³, a hagyomány szerint vadászat közben egy **zerge** nyomát követve, a ruszok földjére lépve és gyorsan megközelítve Pannóniát. Atillát emelve vezérüknek, súlyos terhet raktak egész Európára. ...

... jugorok nevüket a szkítiai Jugor területről kapták, ahonnan erednek, ahonnan kivándoroltak⁹⁴; a csehek, lengyelek és szlávok is hunoknak nevezték őket, de végül ők is ungaroknak...

Magyarországon a jugorok nyelve azokéval, akik Szkítiában Jugriában élnek, egyazon nyelv, beszéd és kiejtés. Ugyanakkor, Pannóniában az ungarok keresztények, kulturáltabbak és minden téren sokkal gazdagabbak. Míg Szkítiában a jugorok⁹⁵ máig bálványimádók és vadabbak.”

Magyar kapcsolat:

Az esemény idejében a jugorok még a Volga-Oka közti területen éltek, ezt nevezték Jugriának vagy Ugriának. Ez a legenda egyértelmű utalás, az ugor-jugor-magyar nyelvi rokonságára.

2.6. Üngürüszök története

Esemény: II-III. század körül. Hungar-alán együttélés időszak.

Forrás: Mahmud Tercüman: *Tarihi Üngürüsz*, 1543. körül.

„Egy napon Hunor összegyűjtötte törzsének tekintélyes előkelőit, és vadászatra indult. Vadászat közben egy hegyhát mögül váratlanul egy vad tűnt fel előttük, mely csodálatos színekben pompázott, de egy másik törzs felé elmenekült. Mikor megpillantotta, megragadta a szívét ez a szerencsés jel. Így szólt:

⁸⁷ Hungarok = hun birodalom fennhatósága alá tartozó ungarok (magyarok), és nem ázsiai népesség.

⁸⁸ Jugria = Ugria = eredetileg Urga-Szura folyómente.

⁸⁹ Szkítia északi széléről = Oka-Volga karéj (északi sztyepei határ).

⁹⁰ Ugorok = hunok = ungarok = vengerek: a magyarok neve különböző nyelveken;

⁹¹ Pontus-tenger = Fekete-tenger.

⁹² Jugorok = ugorok = Herodotosz szerint: iyrka (jürka). Szomszédjaik: volgai finnek és bolgárok.

⁹³ Nagy folyók = Don-, Donyec-folyók.

⁹⁴ Lakóinak egy része délre és nyugatra vonult.

⁹⁵ Egy részük a Káma-Pecsora közti vidékre, majd a XI. századtól az Urálon túli területekre is áttelepült.

– „Ha ezt a vadat elejtem, ebben az országban sikerül elérnünk a nyugalmat, de ha nem sikerül elejtenem, sorsszerűen el kell foglalnunk Pannónia⁹⁶ tartományát, melyről híreket kaptunk!”

Így határozott, s ezzel a gondolattal azonnal a vad után vágatott.

A vad pedig menekült, s amint egy másik törzs határához ért, Hunor már-már megközelítette, de azon a helyen, ahol zsákmányul kellett volna esnie, a vad eltűnt a szeme elől. Hogy hívják és mi fajta, nem tudta. Mikor Hunor ezt a helyzetet látta, így szólt a mellette levő előkelőségekhez:

– „... Ez jel és utalás nekem és népemnek, hogy végül is ebben az országban nem élhetünk. Ennek az az orvossága, hogy más országban kell letelepednünk” – mondta.

Magyar kapcsolat:

Ismeretlen források alapján készült krónika. Az oszmán-török „üngürüsz” = a latin „ungarus”, a nyugati „ungar”, az ószláv és bizánci „ouggor, iuggoir, ugor, ygor” népevek törökös változata.

2.7. Avitohol csodás felnevelkedése

Esemény: IV. század. Duló alán-bolgár uralkodói dinasztia felemelkedése.

Forrás: Litván krónikák, XIV-XV. század.

A tengerbe dobott⁹⁷ kis bolgár-gyermekeket⁹⁸ a hullámok partra vetették⁹⁹. Ahol, egy **szarvas** ünnö talált rá és gondosan felnevelte az erdő mélyén. Amikor felnőtt, ő¹⁰⁰ lett Moesia¹⁰¹ uralkodója.

Magyar kapcsolat:

A hun birodalom felbomlása után Avitohol volt, aki közös uralom alá vonta a meótiszi bolgárokat és utigurokat (ungarokat, magyarokat).

2.8. Hunugorok áttelepülése

Esemény: IV. század. Kubáni ugor-bolgár együttélés ide, Krím és környékének megszállása.

Forrás: Agathias Scholasticus: *Jusztinianus uralkodása*, 558. körül.

A hun népek egykor a Meotisz-tó mentén éltek, annak keleti oldalán¹⁰² és a Tanaid északi mellékfolyói mentén¹⁰³, mint más barbár népek Ázsiában az Imeon-hegyén¹⁰⁴ túl. Ezeket együtt hunoknak vagy szkítáknak nevezték. Ugyanakkor, ezeknek a törzseknek saját neveik is voltak¹⁰⁵, egy részüket nevezték kotriguroknak, másokat utiguroknak, kisebb részüket ultizuroknak. Sok száz év elteltével ezek átköltöztek Európába; vagy egy fehér **szarvas** vezetésével, ahogy a mesék mondják, vagy más esemény hatására, mindenesetre valamiképpen átkeltek a Meotisz-mocsarán idegen területekre, és váratlan támadásukat nagyon megsínylették az ottaniak.

Magyar kapcsolat:

Utrigurok = azok az ungarok (üngürüszök, ouggorok) akik a hunokkal bejöttek a Kárpát-medencébe, majd onnan részben visszatértek a Meotis-hoz. Az Erdélyben maradó részeit tekintik a székelyek őseinek.

⁹⁶ Pannónia = akkori értelemben a Kárpát-medence.

⁹⁷ Tengerbe dobott = a Don-Volga környékéről a Meotis irányába szorított.

⁹⁸ Bolgár gyermek = területükről elszakadó ugor-bolgár törzsek, utigurok vagy „dunai bolgárok”.

⁹⁹ Partra vetették = átkeltek a Meotis-on, Krím-félsziget környékére vonultak.

¹⁰⁰ **Avitohol** = (+453?) első „bolgár” (utigur) kán, Attila királlyal (+453) is azonosítják.

¹⁰¹ Moesia = Duna és Balkán-hegység közötti terület; uralkodója = Moesiát megszálló hunok vezére.

¹⁰² Meotisz kelet oldalán = Don-Volga közti terület.

¹⁰³ Tanaid észak mellékfolyói mentén = Don-Donyec északi mellékfolyói. Mescser, muróma, mordvin lakhelyek.

¹⁰⁴ Imeon-hegye = közép ázsiai hegyek (Hindukus, Pamír és a Tian Shan) együttese.

¹⁰⁵ Kotrigur = kutrigur = hat-ugor; utigur = öt-ugor; ultizur = ismeretlen nép.

2.9. Hun-avarok bevonulása Pannoniába

Esemény: VI. század. Avar-ugor-bolgár népek bejövetele a Kárpát-medencébe.

Forrás: Corvey-i Widukind: *Res Gestae Saxoniarum*, 970. körül.

Az *avarok*¹⁰⁶ pedig, ahogy egyesek hiszik¹⁰⁷, a *hunok maradványa*¹⁰⁸... hatalmas nemzetté váltak... egy vadászat alkalmával egy nőstény **szarvasra** bukkantak, és azt addig üldözték, míg annak vezetésével átkeltek a meótiszi mocsarakon, egy addig mindenki számára járhatatlan úton... miután a körülöttük lakó népeket elpusztították, végül Pannoniában kezdtek lakni.

Magyar vonatkozás:

Hunok, avarok és ungarok (magyarok) rokonságára utaló források:

„Hunok vagy hungarok” = Káldi Márk, Kézai Simon, Bonfini.

„Avarok vagy hunok” = Ioannes Malalas, Paulus diakónus, Einhard, Fredegar Krónika.

„Avarok, akiket ungariknak nevezünk” = Corvey-i Widukind, Fuldai Évkönyv.

„Ugorok vagy ungarok” = Rubruki” Wilhelmus, S. Neugebauer.

„Ugorok, akiket később hunoknak és ungaroknak neveztek” = Maciej Miechowita.

2.10. Baskírok letelepedése Káma-folyónál

Esemény: IX-X. század körül. Egyes volgai-bolgár népek kiszakadása, elvándorlása.

Forrás: baskír mitológia.

Akkortájt Gayna¹⁰⁹ Batyr¹¹⁰, a legendás vitéz, **szarvason** lovagolva érkezett a Káma-folyó partjára. A föld nagyon hideg volt. A Nap nem sütött, mert Azsgaha¹¹¹ hatalmában volt, aki a Toltauban¹¹² élt. Gayna Batyr megölte Azsgahát. Kiszabadította a Napot és a **szarvas** agancsára akasztva átvitte a Tol-folyó nyugati partjára.

„– Minden nap ilyen időtáj várj engem” mondta a Nap, és felemelkedett az égre.

Gayna várta a Napot, aki minden nap ugyanabban az időben visszatért a földre. Ott így vára-kozva, Gayna egyre inkább megszokta ezt a helyet. Elhatározta, hogy ott letelepszik. Akkortól élnek és gyarapodnak arrafelé a gayninok, a legelső baskírok.

Magyar kapcsolatok:

Történet a közös ugor-baskír „Ajna és Gajna monda” – egyszerűsített baskír-tatár változata.

2.11. Kozákok átkelése Meotisz-taván

Esemény: IV. vagy VII. század. Kubán-kum kazár népessége elfoglalja Krímet és környékét.

Forrás: Gottlieb Siegfried Bayer: *Крамкое опусанье...* 1734.

A régi időkben a Termékenység Istennője¹¹³ még védelmezte a földünk tisztaságát. A megszent-ségtelenítő idegent szarvassá változtatta, és átdöfte saját tudatlanságának nyílával, hogy kárho-zott lélekként futkározzon Meotisz földjén. A vadászok féltek tőle, mivel csak akkor jelent meg

¹⁰⁶ Avarok = a Kárpát medencét 568-ban megszálló „hun-var” népesség, és a hozzájuk csatlakozó kutrigurok.

¹⁰⁷ A nyugati krónikákban a hunokat, avarokat és magyarokat gyakran egy népnek tekintették.

¹⁰⁸ Hunok maradványai = a Kárpát medencéből Szkítiába vonuló hun-népességek egy része.

¹⁰⁹ Gayna = baskírok honfoglaló hőse, helyi település neve.

¹¹⁰ Batyr = bátor, erős, ügyes, elmés és merész harcos;

¹¹¹ Azsgaha = baskír mitológiai kígyó-démon, sötétség istene. Szimbólum: uráliak vezére;

¹¹² Toltau = Tol+tau = Tol-folyó menti magaslat.

¹¹³ Termékenység Istennője = Földanya, Szarvas-anya, Meotisz környékének úrnője.

előttük, ha mohó vadászattal túlságosan háborgatták. Ha nem élelemért, hanem haszonért vagy szórakozásból öldöstek. De más idők jöttek, vérszomjas idegenek kezdték támadni a békés vadászokat és pásztorokat.

Egy nap, gonosz nomádok elől Meotisz-tavának mély vizeihez hátrálva, a vadászok észrevettek egy fehér **szarvast** a partközeli vízben, amely agancsaival integetve hívogatta őket. A vadászok siettek a **szarvas** után, „aki” ügyesen ugrált az egyik domborulatról a másikra, mutatva az embereknek a szemek elől rejtett gázlót. Amikor a vadászok átkeltek a tavon, a **szarvas** eltűnt, elzárva a gázlót a gonosz nomádok elől. Ezért, a déli független-szabad kozákok¹¹⁴ örök emlékeztetőül címerükbe foglalták a Meotisz lakosait védelmező **szarvast**...

Magyar kapcsolat:

A magyarok és kazárok huzamosabb ideig éltek együtt éltek a Meotis környékén, mielőtt onnan nyugatra vonultak. Déli kozákok = kaukázusi kazárok utódai.

2.12. Szarvas-gázló legendája

Esemény: VIII. század eleje. Bolgár-ugorok északabbra vonulása.

Forrás: Volgográd-Dubovka környéki néphagyomány.

Valamikor régen, a baskírok még délebben éltek, Caricin¹¹⁵ alatt, Don és Volga közötti vidéken, együtt a kozákokkal. Egyszer erős és kegyetlen hadak támadtak rájuk, ezért kénytelenek voltak a Volga jobb partján észak felé menekülni. Egy patak¹¹⁶hoz érve felriasztottak egy csapat **szarvast**, melyek a széles Volgába ugorva, – nem úszva, hanem egymás nyomában haladva – átkeltek a folyón, és eltűntek az ártéri bozótosban. Mivel az ellenség közeledett, a menekülők egy része átkelt az ismeretlen gázlón és balparti lakatlan vidéken vonult tovább.

Magyar kapcsolat:

Régi leírások szerint innen feljebb, néhány napi járóföldre kezdődött Magna Hungaria (bal parton) és Volgai Bolgárország (jobb parton).

2.13. Mongolok ősenek származás-legendája

Esemény: IX. század. Ujgur Kaganátus szétesése, mongolok önállósodása.

Forrás: mongolok titkos története, XIII. század

Élt egy kékesszürke farkas, ki az Ég rendeléséből született. Felesége egy rőtes **szarvas**ünő volt¹¹⁷. Átkeltek a Tenggisz taván¹¹⁸, megszálltak az Onon folyó¹¹⁹ forrásánál, a Burkan-kaldun¹²⁰ hegyénél, ott született meg fiuk, Batacsikan¹²¹.

Magyar kapcsolat:

Mongolok a hun-türk és szkíta-szarmata népek örököseinek tekintették magukat. Ezt jelképezi a farkas-apa és a szarvas-anya.

¹¹⁴ Déli független kozákok = a kazárok utódai, zaporozsjei (Don-Dnyeper-folyó közti) kozákok.

¹¹⁵ Caricin = Volgográd régi neve.

¹¹⁶ Olenyja-folyó, Olenyje településnél. Oleny = szarvas. Bujdosók és csempészek volgai gázlójának helye.

¹¹⁷ Farkas... szarvasünő = farkas (türk, mongol) apa és szarvas (ugor) anya.

¹¹⁸ Tenggisz-tó = nagy sós-keserű tó, a Dél-Ural és Altáj-hegység között.

¹¹⁹ Onon folyó forrása = Bajkál-tótól délre, a Hentij-hegységben-

¹²⁰ Burkan-kaldun hegy = egy hegy a Hentij-hegységben.

¹²¹ Batacsikan = mongolok mitikus ősapja. Batu kán klánjának legendás őse.

2.14. Szarvasanya legendája

Esemény: X-XI. század körül. Novgorod környéki számik északra szorulása.

Forrás: számi monda (oroszországi mitológiai gyűjteményből).

Szarvasanya földjén bátor harcosok és sikeres vadászok éltek, a „szarvas fiainak” mondták magukat. Földjük gazdag volt, erdeik bővelkedtek vadakban, folyóik halakban. Az emberek hálások voltak néki, földjükért, jó időért, házuk örömeiért és a békéért. Ünnepeiken Szarvasanyának áldoztak, áldását kérték, foháskodtak hozzá. Így teltek a hónapok és évek, mígnem egyszer idegenek érkeztek a vidékre¹²², akik mást Istent imádtak, és nyilaikkal megsebeztek a szent állatot. Szarvasanya, mert szeretett népe nem védte meg, örökre elhagyta e vidéket. A számik azóta is keresik, de addig nem lelnek meg, amíg hitük régi fénye vissza nem tér.

Magyar kapcsolat:

Számik – a XII. századig – a Volga forrásvidéke és a Ladoga-tó környékén éltek. A balti népek és jugorok akkori lakóhelye között, közel a volgai ugor népekhez. Majd, fokozatosan Karéliába és lappföldre vándoroltak, kitérve a novgorodi, dán és norvég hódítások, erőszakos hittérítések elől.

2.15. Altáji kunok pusztulása

Esemény: XI-XV. század. Egyes kun csoportok áttelepülése, majd feloldódásuk a helyi népességben.

Forrás: Altáji legenda

Egykor az Uch-Enmek¹²³ hegy lábánál, Karakol völgyének¹²⁴ erdejében számtalan szarvascsorda legelt. Mielőtt a helyiek vadászatra indultak, előbb engedélyt kértek a vadak urától – a nagy Fehér **Szarvastól**. Akkortájt éldegélt Kulada¹²⁵ faluban egy öreg sámán, fiatal fiával. A fiú már sokszor hallott a Fehér **Szarvasról**, de azt senki még nem láthatta. Hosszú rábeszélése után a sámán-apa elmondta fiának, hogy hol és mikor láthatja a Fehér **Szarvast**. De figyelmeztette, hogy közben szót sem szólhat, mozdulatot sem tehet.

Kora reggel a sámán fia vadászatra indult, de elhagyta a szerencse. Már éjszaka volt, amikor a távoli helyekben végre megpillantott egy hegyi kecskét. Fáradtan, eltévedve az erdőben, a kecskét üldözve – a **szarvas** rejtekhelyéhez ért. Ekkor észrevette a kecske körvonalait a sötétben, felvonta íját és lőtt. E a pillanatban bukkant fel előtte a Fehér **Szarvas**, és a kecskére kilőtt nyila a szarvas mellkasába fúródott. A **szarvas** hatalmas villámlással-robajjal zuhant Karakol vizébe...

A fiú hosszú ideig eszméletlenül feküdt a földön. De amikor eszméletét visszanyerte, képtelen volt beszélni, elméje megzavarodott. A hegyekben kódorgott, soha nem talált vissza a falujába. Az ég így büntette a sámán fiát, mert megsértette a szent égi állatot – a Fehér **Szarvast**. A sámán nemzetsége pedig heted-ízigen kihalt¹²⁶.

Magyar vonatkozás:

Meótisz környékén a magyarok és a kubáni kunok együtt éltek. Külső támadások elől a kunok egy része nyugat felé vonult (Kárpát-medencébe, és a Kárpátok előterébe, Al-Duna- és Dnyeper környékére). Kisebb részük kelet felé vonult, és az Altáj-hegységben keresett menedéket.

¹²² Ladoga-tó környékére.

¹²³ Uch-Enmek = hegy az Altáj-hegységben.

¹²⁴ Karakol = völgy, folyó és tó az Altáj-helységben.

¹²⁵ Kulada = település az Altáj-helységben (több is van ilyen néven).

¹²⁶ Hetedízigen kihalt = utalás a Fekete- és Kaszpi-tenger környékéről származó, majd kihaló nemzetségekre.

HARMADIK RÉSZ: Csodaszarvas jelölte hungar-magyar helyek

A „szarvas jelölte helyek” legendái erősen hiányosak. Az idő és az erőszakos vallási térítések, lejegyzésük hiánya – alaposan elkoptatták az ilyen pogány-ízű emlékeket. Ezért vélelmezhető, hogy az idők során nemcsak a történetek lényege, hanem azok jelképe és üzenete is módosult.

3.1. Elenska Bazilika titokzatos helye

Esemény: V-VI. század. Bizánci kereszténység terjedése Moesia Provinciában.

Forrás: XI. századi krónikatöredék: bolgár legenda

A régi időkben – minden évben, ugyanazon a napon – egy **szarvas** ereszkedett le a Balkán hegyeiből, amelyet az ottaniak¹²⁷ ünnepélyesen feláldoztak. Később, amikor hitük megrendült¹²⁸, a **szarvas** is elmaradozott. Ezért az ünneplők kénytelenek voltak a szarvast maguk elejteni, vagy helyette bikát áldozni. Később, arra a szent helyre keresztény bazilikát¹²⁹ építettek¹³⁰.

Magyar kapcsolat:

Környéket eredetileg pogány trák, hun-utrigur (öt-ugor) és vizigót maradványok lakták, akik ősi vallásaikat gyakorolták. Bizánci Birodalom erőszakos hittérítése miatt kénytelenek voltak felvenni a kereszténységet. Ekkoriban kezdődött a szláv beáramlás is.

3.2. Szarvasos ugorok története

Esemény: VI-VII. század. Fehér ugorok nyugatra vándorlása.

Forrás: Moszkva környéki helynév-hagyomány

Valamikor nagyon régen, még az oroszok előtt, ugrik¹³¹ éltek az Elenka¹³²-folyók¹³³ közti ligetes vidéken¹³⁴. Egymással békességben, együtt a **szarvasokkal**. De északról, a folyókon csónakok jelentek meg fegyveresekkel, keletről lovas rablók kerülgették őket¹³⁵.

Az erdő-mező **szarvasai** megriadtak, és kezdtek eltűnedezni napnyugat irányába. Ugrik ezt kezdetben nem értették. De amikor sasos népek¹³⁶ támadtak rájuk délről is, legtöbbször felkerekedtek és elindult napnyugat felé. Mondják, az Ugor hegyen túlra is eljutottak. Emléküket ma is őrzi a vidék.

Magyar kapcsolat:

Korabeli tudósítások, szláv krónikák és oklevelek igazolják, hogy arrafelé (a XV. században még a Don forrásvidékén is) magyarul beszélő nyelvű ugor néptöredékek éltek.

¹²⁷ Ottaniak = hegyvidéki pogány lakosság.

¹²⁸ Hitük megrendült = ősvallásuktól eltértek.

¹²⁹ Elenska Bazilika = Bazilika Bulgáriában, Pidrop-völgyben, Elenska = szarvasocska.

¹³⁰ VI. században, az Elenska-folyónál.

¹³¹ Ugrik = ugorok (mescserek, mozsarok).

¹³² Elenka = szarvaska (nyugati szláv nyelven)

¹³³ Elenka-folyók = két különálló Elenka-folyó határolja, de mindkettő az Oka folyóba torkollik.

¹³⁴ Elenka-Ugra-Oka és Elenka-Bütelebi-Zsizdra-Oka folyóágak köze. A mai Ugra Nemzeti Park környete.

¹³⁵ Északról: varégok és szláv törzsek (vjaticok, radomicok). Keletről: kazárok.

¹³⁶ Sasos népek = ó-török népek (kazárok, besenyők).

3.3. Elena-völgy legendája

Esemény: VIII. század. Pogány és keresztény együttélés ideje Dunai Bulgáriában.

Forrás: helyi bolgár legenda egyik változata

Valamikor régen, az Elena¹³⁷-völgyben¹³⁸ volt két kis falu. Az egyikben éltek az őshitűek, a másikban az újhitűek. Elválasztotta őket az Elena-folyó, és a gyűlölködés. Egyszer, az egyik falu délceg fiúja és másik falu legszebb lánya, egymásba szerettek. Mivel szüleik-faluik elleneztek közeledésüket, ezért elhatározták, hogy Dragijka éjszakáján¹³⁹ megszöknek. De rokonaik ezt észrevették, és még a folyó hídján elfogták őket. Újhitű fiút lefejezték, holttestét a folyó partján eltemették, sírját nagy kereszttel jelölték. Figyelmeztetésül – így jár az, aki eretnekekkel barátkozik. Őshitű lányt leszúrták, testét folyóba lökték. Azóta szarvasok nem isznak a folyó vizéből és messze elkerülik Elena-völgyet.

Magyar kapcsolat:

Régen, errefelé őshitű kutrigur (hat-ugor) és dunai-bolgár népmaradványok éltek itt. Együtt a keresztény hitre térített trák szórványokkal és bevándorolt szlávokkal.

3.4. Szarvas-hágó legendája

Esemény: VIII. század vége. Álmos népének bevonulása.

Forrás: Ungvári környéki hagyomány.

Midőn Álmos vezér övéivel a Havas-erdőn haladva, átkelt az Ugor hegyek¹⁴⁰ magaslatán, elérte a hungi határt. Innen két kisebb hadat küldött előre, hogy gyepűakadályokat kifürkésszék, és alkalmas szálláshelyet találjanak. Egyik a hegyi folyó vonalát követve, eljutott arra a vizenyős helyre, amelyet Munkácsnak¹⁴¹ neveztek.

Másik had letért az útról, ismeretlen patak mentén haladva, **szarvasok** nyomát követte. Keskeny hágón átkelve, csodálatos völgybe¹⁴² jutottak, amely telis-tele volt mindenféle legelésző és patakokban dagonyázó **szarvasos** állatokkal. Majd egy gyors-kanyaringós folyó¹⁴³ völgyében tovább vonulva, kijutottak egy tágas lapályra, és megpillantották a helyiek¹⁴⁴ erődített városát¹⁴⁵. Elrejtőzve kifürkészték erősségét, majd hírnököt küldöncöt indítottak Álmos vezérhez.

Magyar kapcsolat:

A helyi hagyomány jól illeszkedik Anonymus „Gesta Hungarorum” krónikájában leírtakhoz.

3.5. Emőd legendája

Esemény: IX. század vége. Árpád hadainak bevonulása.

Forrás: Emőd-Csincse környéki néphagyomány.

Amikor Árpád fővezér és főemberei átkeltek a Sajó folyón és Héjő vize mellett ütöttek táborn, a lenyugvó nap fényében észrevettek egy gyönyörű szarvast, egy távolabbi halom tetején. A szarvas körbetekintett, majd egy szempillantás alatt eltűnt. Egy helyi tudós öreg elmondta nekik,

¹³⁷ Elen = Елен = Jelen = szarvas (bolgár, horvát és szlovén nyelven).

¹³⁸ Elena-völgy = Elena-folyó völgye, Elena település, közelben az Elena-hegy (Veliko-Tarnovo terület, Bulgária)

¹³⁹ Dragijka = Szent-Iván éj, Еньовден, Kupala (június 24.).

¹⁴⁰ Havas-erdő = Hegyvidéki fenyőerdő. Ugor-hegyek = Kárpátok (ószláv krónikák szerint).

¹⁴¹ Beszkid-patak és Latorca-folyó. Munkács = megerőltető. Mukacs = békás (szláv)

¹⁴² Szarvas-patak, Szarvas-völgy, Szarvas-hágó. Turja-völgye. Itteni település: оленьово (Szarvasfalva).

¹⁴³ Ung-folyó = Uzs-folyó. Uzs, Uh = sikló, cikázó (szláv).

¹⁴⁴ Fehér ugorok (Kijevi krónika) vagy fehér horvátok (szlovének).

¹⁴⁵ Hung-vára = Ung-vár = ugor-vár. Uzs-gorod = Kanyargó-folyó városa (szláv).

valamikor régen az itt élő ősök kincseket ástak el a halom alá, és szent **szarvas**ukat állították oda őrzőnek. Egy idegen vadász nem tudva erről, nyilával lelőtte, de mire a halom tetejére ért, a **szarvas** teste eltűnt, pedig kiömlött vére az egész halmot vörösre festette. Ezért nevezik ezt a helyet a szarvas után Emőd¹⁴⁶-nek, a kincs helyét pedig Vérhalomnak. **Szarvas** minden évben egyszer, naplementekor megjelenik. Hívó-igaz emberre vár, aki méltó arra, hogy az ősök kincseit birtokolhassa. De még nem talált méltót bizodalmaára.

Magyar kapcsolat:

E terület több ezer év óta lakott. Több helyen találtak már „kincseket”: vagyis bronzkori ékeket, szkítakori aranydíszeket és szarvas-ábrázolásokat, kunhalmokat és gazdag hun sírokat.

3.6. Szarvaskő legendája

Esemény: IX. század vége. Kavarok elfoglalják Mátra-vidékét.

Forrás: Kazár környéki hagyomány.

Árpád vezér hadai eljutva Eger vizéig, Ostoros-pataknál tábort ütöttek, közben azon tanakodtak, miként tudnának Mátra erdején keresztül hatolni. Ezért, kazár¹⁴⁷ népeiből portyázó csapatokat küldtek előre, hogy járható utakat kutassanak. Alig telt el fél nap, mikor az első visszatérve jelentették, hogy rejtet örvényre leltek, amely észak felé vezet. Árpád és kísérete igencsak elcsodálkozott, mert a vizslások¹⁴⁸ nem az ellenség, hanem egy nemes **szarvas** nyomát követve letek a bozotos patak völgyben rejtőző átjáróra. Azóta Szarvaskőnek nevezik azt a helyet, amely az átjárót jelzik. Jutulmul kazárok kapták Mátra-erdejét, mivel ők foglalták el azt a földet, és onnan indultak tovább meghódítani Felföldet¹⁴⁹.

Magyar kapcsolat:

A legenda kapcsolódik Anonymus „Gesta Hungarorum” krónikájának történetéhez. Régi írások szerint ezt a területet főleg kazárok lakták, erre utal több helynév is (Kazár, Pata)

3.7. Szarvas-hegy legendája

Esemény: X. század eleje. Árpád hadainak vonulása.

Forrás: Vác környéki néphagyomány.

Mikor Árpád fővezér hadaival a Dunához ért, látván vitézeinek bátorságát és lelkesedését, hadat indított észak felé, hogy elfoglalják Nógrád erősségét¹⁵⁰. Verőce vize¹⁵¹ felé menet egy három-ormú hegy mellett haladtak el, amelynek középső ormán egy fénylő agancsú szarvas figyelte a had vonulását. Később, amikor áthatoltak az erdőségen, ismét megjelent előttük ez a szarvas, és Nógrád irányába szökellve mutatta a helyes ösvényt.

Magyar kapcsolat:

Akkoriban azon a területen „szarvast tisztelő” jazig, hun, venger és szláv töredékek éltek.

¹⁴⁶ Emőd = Emeud = szoptató, nőstényszarvas. Hasonlóan, mint: Emse, Emese, Ene, Eneth.

¹⁴⁷ Kazár = jelen esetben kavar. Kavar = kabar = Kazárok lázadó törzse, akik Árpád népéhez csatlakoztak.

¹⁴⁸ Vizslás = fürkész = felderítő.

¹⁴⁹ Felvidék északi és nyugati részét.

¹⁵⁰ Feltehetően a Diósjenő melletti Cseh-hegyi földvár (néhány km-re a később épült Nógrád vártól).

¹⁵¹ Verőce vize = Lósi-patak, amelynek völgye Nógrád és Diósjenő felé átjárót biztosít.

3.8. Szarvas-halom legendája

Esemény: IX. század vége. Felkészülés Bihar elfoglalására.

Forrás: Szarvas környéki hagyomány egyik változata.

Valamikor régen, Árpád vezér sereget küldött Mén-Marót bihari vezér ellen, hogy annak ellenállását megtörje. Hadai a Tisza-folyónál gyülekeztek, majd a Bőd-révnél átkeltek és Kórógy vize mellett ütöttek táborn. Másnap felkerekedve egészen a Körös-folyóig lovagoltak, de vizenyős vidékén nem találtak letáborozásra alkalmas helyet. Csak néhány **szarvas** legelészett távolabb, de mert meglátták a hadat, néhány szökkenéssel eltűntek a nádasban. Gyorsan kiküldtek oda néhány székely fürkészt, akik visszatérve örömmel jelentették, megfelelő helyet leltek a letáborozásra. Másnap felkerekedve, követve a szavasok nyomát, találták egy gázlót, amelyek könnyen átúszhattak a Körös-folyón. Azóta nevezik e helyet Szarvas-halomnak. Régi királyaink becsben tartották e helyet, gyakran táboroztak erre felé.

Magyar kapcsolat:

A helyi hagyomány illeszkedik Anonymus „Gesta Hungarorum” krónikájában leírtakhoz.

3.9. Boga-völgy legendája

Esemény: IX. század vége. Bihar elfoglalására.

Forrás: Belényes környéki hagyomány egyik változata.

Mikor Árpád vezér hadai Bihar vára ellen indultak, Mén-Marót kozár vezér katonáit várában hagyta, maga meg családjával és kíséretével elmenekült az Igfon-erdő¹⁵² sűrűibe. Népe pedig a kevésbé védett déli völgyben keresett menedéket, de mikor észrevették a hadak közeledését, rémületükben hangosan fohászkodtak. Ég megszánta őket, jelet adva nekik egy futó **szarvas** képében. Így vezetve őket rejtett ösvényen, vadon ismeretlen völgyébe, ahol elrejtőzhettek. Miután megmenekültek, eme völgynek a Boga¹⁵³ nevet adták, ami szarvast jelentett nyelvükön.

Magyar kapcsolat:

Helyi hagyomány illeszkedik Anonymus „Gesta Hungarorum” krónikájában leírtakhoz.

3.10. Szarvaskend eredete

Esemény: X. század eleje. Őrség vidékének megerősítése.

Forrás: Őrségi néphagyomány egyik változata

Amikor a magyarok Dunántúlt elfoglalták, a karantánokat Murán túlra üzték, németeket hegyeikbe kergették. Árpád fejedelem az itteni népeket Kend vezér alá rendelte, reá bízva a nyugati kapu gyepűjének védelmét. Ő ezért, a helyi népekkel nyékeket és őrhelyeket állíttatott, a magaslatokra szereket építtetett, ahová saját törzséből harcos népeket költöztetett. Magának is itt rendeztetett be szállás, amely az ő nevét viselte. De, mert törzse telente itt tartotta **szarvas**-áldozatát, ezért e helyet Szarvaskendnek nevezték az itteniek.

Magyar kapcsolat:

Akkoriban a helyi népességet főleg avar-hungar maradványok és vendek alkották. Ekkor került sor a határőrző népek (székelyek, kavarok) betelepítésére.

¹⁵² Igfon-erdő = Igyfon-erdő = Király-erdő (Bihar-hegységben).

¹⁵³ Boga = Buga = szarvas (kazár, baskír, kirgiz nyelven).

3.11. Bors várának építése

Esemény: X. század eleje. Felföld megszállása, gyepűvonal kiépítése.

Forrás: Anonymus: Gesta Hungarorum, 1200. körül

Mikor a Garam-folyónál¹⁵⁴ lovagoltak, egy **szarvas** tűnt fel előttük, amely megriadt és futásnak eredt előttük, fel a hegytetőre. Bors nagy sebesen üzőbe fogta, és a hegyormon utolérve lenyilazta¹⁵⁵. Midőn a hegyeket ott körös-körül szemügyre vette, az a gondolata támadt, hogy várat épít ott. Azonnal össze is gyűjtött sok-sok várnépet, és egy magasabb hegy ormán igen erős várat emelt; egyszersmind a maga tulajdon nevét ruházta rá, úgyhogy Bors várának hívják. Innen csapataival egészen a Zólyom-erdőig nyomult, és kőből igen nagy erősséget építtetett, amelyet most Borsséd-Zólyom várának¹⁵⁶ neveznek.

Magyar kapcsolat:

Árpádék honfoglalásakor a magyarokhoz csatlakozó kun-polovez (palóc) és kabar (csatlakozó kazár) segédcsapatok megszállták a Felföldet. Hatalmuk alá vonták a székelyek, vengerek (Vrka-folyótól oda vándorolt ugorok) és szlávok lakhelyét.

3.12. Gímes alapítása

Esemény: X. század eleje. Nyitra-vidék elfoglalása.

Forrás: Nyitra környéki hagyomány

Amikor Huba vezér seregével, sok más felföldi erősségek után Nyitra várát is elfoglalta¹⁵⁷, egészen a Vág-folyóig megszállta Felföldet. Miután torlaszokat állíttatott a Morva-folyóig, megerősítve a gyepűvidéket, megbízható népeikből Nyitra vára köré is őrfalvakat állíttatott. Huba vezér kíséretével gyakran kivonult vadászni. Ekkor, mindig megpillantottak egy fakó gímszarvast, de soha sem sikerült befogniuk, mert mindig eltűnt előlük a rengetegben. Hallották azt is, hogy a hegy másik oldalán is gyakran feltűnt ugyanez a **szarvas**, de ottaniak sem tudták elejteni. Ezért, Huba vezér megbízott néhány helyi vadászt, hogy kövessék e **szarvas** nyomát. Hamarosan meg is lelték azt a rejtett ösvényt, amely keresztülvezetett a hegy szűkületén. Hogy ellenség ne lephesse meg őket, őrszéklet telepítettek, és a gímszarvasról Gímesnek nevezték el.

Magyar kapcsolat:

Akkoriban és arrafelé avar (venger, hun-ungar) népmaradványok is éltek, akik morva uralom állva, annak határát védték. Anonymus szerint ezek hűséget fogadtak Árpád vezérnek.

3.13. Szarvaskút legendája

Esemény: XI. század körül. I. András király halála.

Forrás: Zirc környéki néphagyomány.

Mikor a csatát veszített sebesült és béna András királyt elfogták, Bakony-erdei Zirc¹⁵⁸ nevű lakába vitték. Ahol papok és hívő orvosok próbáltak rajta segíteni, de állapota csak tovább romlott. Ezért – bár keresztény hitük ezt tiltotta – felebaráti kegyelemből hívtak hozzá egy pogány javasasszonyt is, akit a helyi népek igencsak becsben tartottak. E némben azt javallotta, hogy a királyt itassák és fürdessék a közeli Szarvas-forrás vizében. Mert, az csudálatos hatású, attól még a nyilaktól sebzett szarvasok is meggyógyulnak. Ki is küldtek néhány szekeret, hogy onnan vizet

¹⁵⁴ Garam-folyó = felvidéki folyó. Duna mellékfolyója. Esztergomnál ömlik a Dunába.

¹⁵⁵ Lenyilazta = szimbolikus jelentése: legyőzte az ottani „szarvas-hitű” (fehér ugor vagy venger) népességet.

¹⁵⁶ Borsséd-Zólyom vára = Pusty hrad (szlovákul), XI. században épült vár.

¹⁵⁷ Anonymus: *Gesta Hungarorum* szerint.

¹⁵⁸ I. András magyar király. Uralkodása: 1046-1060. Anonymus: *Gesta Hungarorum* szerint

hozzanak, de mire visszaértek, a király már kilehelte lelkét. Mondták, ez az Ég büntetése! Nem gyógyulhatott, mert ősi hitét elhagyta, népe szokásait megtagadta, régi törvényt megszegte, és mert saját népére támad.

Magyar kapcsolat:

Akkoriban Bakony-erdeje még a törzsi gyepűvidékek maradványa volt. Ahol, ősi „szarvasos” töredékek (hun-utigurok, bolgár-ugorok) még együtt éltek a betelepített udvari népességekkel.

3.14. Váci püspökség megalapítása

Esemény: XI. század. Szűz Mária székesegyház alapítása Vácon.

Forrás: Kálti Márk: *Képes krónika*, 1360 körül

„Akkor Géza Magnus herceg¹⁵⁹ a magyarok ösztönzésére elfogadta az ország koronáját. A koronázás után elment arra a helyre, ahol a látomás megjelent neki, és fivérével, Lászlóval¹⁶⁰ tervezgetni kezdték, hol tegyék le a Szűzanya tiszteletére építendő templom alapjait. Mikor ott álltak Vacia [Vác] táján, ahol most Szent Péter apostol egyháza van, egy **szarvas** jelent meg nekik, agancsa telis-tele volt égő gyertyákkal és futni kezdett előlük az erdő felé, és megállt azon a helyen, ahol most a monostor van. Midőn a vitézek rányilaztak, Dunába vetette magát, és többé nem látták...

... És hogy az első látomás helye se maradjon épület nélkül, Géza király és testvérei elhatározták, hogy ott egy kápolnát építtetnek Szent Péternek, az apostolok fejedelmének a tiszteletére. Géza király tehát megalapította a vaciai egyházat, sok javadalommal és birtokkal is megajándékozta.”

Magyar vonatkozás:

I. Géza és Szent László királyokról szóló magyar krónikai és legendáriumi történet. A fénylő agancsos szarvas lenyilazásának szimbolikus jelentése: kereszténység győzelme az ősi hit felett.

3.15. Mélykút története

Esemény: XI-XIII. század körül. Dél-Alföld betelepítésének kezdete.

Forrás: helyi néphagyomány

Valamikor ezen az erdős vidéken **szarvasok** és őzek éltek. Mivel folyó vagy tó nem volt a közelben, az emberek sokáig elkerülték ezt a helyet. Egyszer, vadászó nomádok vetődtek errefelé, akik **szarvasok** nyomát követve, ízes bővizű forrásra leltek. Sietve hazatértek, majd háznépikkel és jószágaikkal ide költözve, forrás köré telepedtek, erdő rejtekében falut építettek.

Magyar kapcsolat:

Árpád sztyepppei népessége elkerülte az erdős-ligetes helyeket. Ezért, ezen a tájon akkoriban „szarvasos népek” töredékei-leszármazottai éltek (jazigok, hunok, bolgár-ungar avarok). Esetleg ide telepített palócok, kavarok, székelyek, csatlakozó nándorok. Majd később besenyők, kunok.

¹⁵⁹ Géza Magnus herceg = később I. Géza király (1044-1077).

¹⁶⁰ László, Boldog László = Géza király öccse, a későbbi Szent László király (1046-1095).

NEGYEDIK RÉSZ: Csodaszarvas jelölte rokonhelyek

Európában különösen gyakoriak az „szarvas jelölte helyek”, amelyek legendái kapcsolatba hozhatók a magyarsággal. Sajnos, ezek az emlékek is erősen hiányosak, némelyek átalakultak.

4.1. Kartli királyság gazdagsága

Esemény: i.e. III. század. I. Farnavaz király uralkodása
Forrás: Leonti Mroveli: Grúz királyi évkönyv (XI. század)

Egyszer, Farnavaz király¹⁶¹ egyedül szarvas-vadászatra indult a Digomi-mezőre¹⁶². Sikerült is egy szép **szarvast** becserkészni, és nyilával eltalálni. A lőtt vad egy ideig még tovább futott, majd egy barlang bejárata közelében összeesett. Farnavaz király bemerészkedve a barlang mélyére, egy sziklaterembe jutott, amely tele volt arany és ezüst tárgyakkal. E kincsből hű hadsereget toborzott, akikkel sikerült elszakadni az zsarnoki Azon¹⁶³ uralkodótól.

Magyar kapcsolat:

Kartli: Perzsia végvidéke, észak-kaukázusi terület. Feltehetően Adzsem tartománya, ahonnan – *Tarihi Üngürüs* szerint – Hunor és Magor ősei származtak. A VIII. század körül szavárd magyar csoportok is éltek azon a vidéken. Róluk még XVI. századi leírások is tudósítanak, mint határőr vagy helyőrségi képességekről.

4.2. Avan ősi templomának megtalálása

Esemény: V. század. Örmény királyság szaszánida megszállása.
Forrás: Movses Kaghankatvatsi ó-örmény történetíró: Aluank ország története (VII. század)

Amikor Shapur perzsa király hadaival elfoglaltatta az Örmény-földet, Babik vezérét nevezte ki e terület helytartójává. Aki, átkelt a Yeraskh-folyón¹⁶⁴, falut alapított Nakorzan néven, amely az első településük volt. Még abban az évben felderítette és megsejmelte a lakatlan vidéket, vadászott a környéken. Egyszer a vidék vidéket járva, közben vadászatott, amikor Shalat falu közelébe ért, lovával felkaptatott az egyik kiemelkedő halomra. Ekkor valahonnan előugrott egy **szarvas**, és amikor Babik utána vágatott, az hirtelen eltűnt az egyik halom mögött.

Babik fellovagolt egy kiemelkedésre, hogy körbetekintszen, de ekkor lova hirtelen elsüppedt. Annyira, hogy egész kíséretével együtt is csak nehezen tudták lovát kiszabadítani. Megdöbbenve látták, hogy valamit rejt a halom mélye. Ásni kezdtek, földet elhordták, és egyszer csak előtűnt egy eltemetett csodálatos templom, kincsekkel telve, kellemes illatot árasztva.

Mindez, Hori-hó első napján¹⁶⁵ történt, amely nagy ünnep volt. Ilyenkor a környék lakói elzarándokoltak a halmokhoz, és sokan közülük az meggyújtottak. Ezt látva Hor és Haszan, két hitetlen testvér a tisztetek közül, akik Babik vezér hadában szolgáltak, megtértek és megkeresztelkedtek. Babik kockával sorsot vetett, és Hor kapta Avan¹⁶⁶ falut, a fiatalabb Haszan kapta Shalat falut,

¹⁶¹ I. Farnavaz ibériai király. Uralkodása: i.e. 299-234. között. Kartli királyság: ősi grúz királyság.

¹⁶² Digomi = jelenleg Tbiliszi nyugati részének füves lejtője.

¹⁶³ Azon király = legendás uralkodó, állítólag Nagy Sándor nevezte ki e hely igazgatására. Azon = Adzsem (török)

¹⁶⁴ Yeraskh-folyón = más neveken: Araxész, Aboras, Arax.

¹⁶⁵ Hori hónap = örmény naptár második hónapja. Első napja = mai naptár szerint: augusztus 10.

¹⁶⁶ Avan = középkor elején az Örmény Egyház vallási központja.

amire vágyott. Mindez húsz évvel azelőtt történt, hogy a gonosz Jazdagird¹⁶⁷ király trónra kerülve megkísérelte eltörölni Krisztus hitét, és ráerőltetni népére Mazda¹⁶⁸ hitét.

Magyar kapcsolat:

Középkor elején: Perzsia északi tartománya, örmények lakhelye. Szomszédságban az Adzsem tartománnyal, ahonnan – Mahmud tercümán: Tarihi Üngürüş szerint – Hunor és Magor ősei származtak. A VIII. század körül szavárd magyar csoportok is vonultak-telepedtek arrafelé.

4.3. Tbiliszi alapítása

Esemény: V. század. Grúz királyság önállósodása.

Forrás: grúz legenda

Egyszer, valamelyik grúz király¹⁶⁹ egy sűrű erdőben vadászott, a mai főváros¹⁷⁰ helyén. Sikertelenül próbált egy **szarvast** megsebesíteni. A szarvas nem esett össze, hanem vérző testtel tovafutott és egy közeli gőzölgő kénestóba vetette magát. És a király csodálkozva látta, hogy a föld alól feltörő meleg vízben a **szarvas** sebei azonnal begyógyultak, és hatalmas ugrással eltűnt az erdőben.

A látvány lenyűgözte a királyt, és parancsba adta, hogy az új várost ezen a helyen építsék fel. Másik változat szerint, a király kedvenc sólymával ment vadászni. Sólyma lecsapott egy fácskára egy fácskára, de mindkét madár beleesett egy hőforrásba, és elpusztult¹⁷¹. A király, e helyen kiirtatta az erdőt és helyére várost épített. Király fia később ezt tette meg az ország fővárosának.

Magyar kapcsolat:

A kaukázusi grúzok akkori szomszédjai: alánok, kum-magyarok, humik és kabardok. Majd a kazároké és türkök. Kaukázus átjárói és partvidékei lehetővé tették e népek érintkezését.

4.4. Pidreksbad legendája

Esemény: VI. század. Osztrogót uralom Itáliában.

Forrás: Nikolas abota: *Útinapló*, Pidrekssaga af Bern (+1158).

Az öreg Pidreks¹⁷² király, egy meleg erdei tónál fürdéshez készülődött, amikor meglátott egy hatalmas **szarvast**. Üldözőbe akarta venni, de felnyergelt ló hiányában nem tehetett. Ekkor megjelent egy hollófekete ló, amely a madárnál is gyorsabban repítette volna Pidrekset.

De a király rájött arra, hogy ez maga a Gonosz, amely őt a pokolba vinné. Megbánva bűneit, az Úrhoz és Szűz Máriához fordult, hogy megmenekülhessen a pokoltól. Ennek emlékére nevezik mai is azt a tavat Pidkers fürdőjének¹⁷³.

Magyar kapcsolat:

Nagy Teodorik osztrogót király Pannóniában született és ott nevelkedett.

¹⁶⁷ II. Jazdagird szászánida király. Uralkodása: 439-456. között.

¹⁶⁸ Mazda hite = ősi iráni vallás: mazdaizmus, zoroasztrizmus.

¹⁶⁹ Király = „ibériai” I. Vakhtang király (443-522), nevének jelentése = farkasok feje, ami türk származásra utal;

¹⁷⁰ Tbiliszi = Tpili, Tiflis > meleg-hely.

¹⁷¹ Sólyom halála = grúzok felszabadulása a perzsa uralom alól.

¹⁷² Pidreks = Nagy Teodorik (454-526), osztrogót király.

¹⁷³ Pidreks-fürdő = Pidreksbad = mai nevén: Viterbo (Olaszország, Latio-régió).

4.5. Frankfurt-am-Main legendája

Esemény: VI. vagy VIII. század. Frankok átkelése Majna-folyón.

Forrás: Einhard: *Az élet Charlemagne-ban*, IX. század.

Frankfurt-am-Main¹⁷⁴ egy régi frank folyami átkelőhely. Egy legenda szerint, egy **őzsuta** mutatta meg a folyami gázló helyét Nagy Károly¹⁷⁵ csapatainak, amikor azok rémületen-véresen menekültek a győzedelmes szászok¹⁷⁶ elől. Úgy, hogy miközben a katonák kétségbe esetten keresték a menekülés útját, az **őzsuta** nyugodtan átsétált a folyó járható gázlóján.

A legenda másik változatban Klodvig frank király¹⁷⁷ volt az, akinek az **őzsuta** megmutatta a gázlót, amikor csapataival az alamánok¹⁷⁸ ellen vonult.

Magyar kapcsolat:

Nagy Károlyt pannóniai szláv csapatok (és avar zsoldosok) segítették a szászok leverésében. Klodvig király is pannóniai csapatok segítségével nyerte meg az alamánok elleni csatát. Veje, Nagy Teodorik vizigót király, aki Pannoniában született és nevelkedett.

4.6. Bazil császár halálos sebesülése

Esemény: XI. század. I. Bazil császár halálának története.

Forrás: Konstantinápolyi Psamafiusz kolostor névtelen papjának krónikája, IX. század.

Egy derűs augusztusi napon, Baszileiosz császár¹⁷⁹ vadászni ment a közeli Trák területre¹⁸⁰. Megpillantva egy szarvascsordát, kíséretével és hajtóival rájuk rontott. A vadászok minden irányban szétszóródtak, a császár pedig a csorda leghatalmasabb és legtestesebb vezérszarvasát követte. Egyedül vette üldözőbe, mivel kísérete lemaradt.

A **szarvas** észrevette, hogy üldözője egyedül maradt, szembefordult vele és megpróbálta agancsával megsebesíteni. A császár egy lándzsát dobott feléje, de a **szarvas** agancsával kivédte és földre lökte. A császár ekkor futásnak eredt, a **szarvas** pedig üldözte és agancsaival döfködte. Sikertelenül akasztani a császár övébe akasztani, így a lóról lerántotta és magával vonszolta.

Amikor a császár lova egyedül tért vissza a kísérethez, azonnal keresésére indultak. Nagy nehezen a **szarvas** nyomára leltek, de sehogy sem tudták utolérni. Végül egy Fargani nevű kísérőnek sikerült elébe vágni, és kardjával elvágni a császár övét, aki élettelenül zuhant a földre.

Amikor a császár magához tért, elrendelte megmentőjének letartóztatását, és a történetek kivizsgálását. A császár azt állította: „Nem úgy emelte a kardját, hogy megmentse, hanem hogy megölje”. Megparancsolta, hogy mérjék meg az a távolságot, ameddig a szarvas őt elvonszolta, de megállapították, hogy a katharok¹⁸¹-tól legalább 16 mérföldnyire volt, amikor lezuhant. De a szarvast nem tudták elfogni, ezért anélkül, hogy legalább megsebesítették volna, visszatértek a palotába. Mukkal cipelve a sebesült császárt. Aki még kilenc napig szenvedett, majd 19 évi uralkodás kiadta lelkét, miután jogarát átadta Leon és Alexandros¹⁸² nevű fiainak.

¹⁷⁴ Frankfurt-am-Main = pontos fordításban: frank-gázló (átkelő) a Majnán.

¹⁷⁵ Nagy Károly = frank király (742-814).

¹⁷⁶ Szászok = Elba környéki germánok.

¹⁷⁷ Klodvig = frank király (466-511).

¹⁷⁸ Alamánok = alemánok = Duna-forrásvidéki, Duna-Rajna közti germánok.

¹⁷⁹ I. Bazil bizánci császár (830-886).

¹⁸⁰ Trák terület = akkoriban, a Konstantinápoly környéki tartomány.

¹⁸¹ Katharok = trákiai bogumilok, bolgár gnosztikus keresztények.

¹⁸² Leon és Alexandrosz = VI. Leó bizánci császár (886-912); III. Alexander (872-913).

Magyar kapcsolat:

Trákia jelentős része már bolgár uralom alatt állt. Jelentős hun-avar és kutrigur maradvány lakossággal, akik őrizték ősi hitüket, és ellenálltak Bizánc erőszakos térítéseinek.

4.7. Régi templom helye

Esemény: X. század. Szent Mihály kolostor alapítása a Boszporusz partján.

Forrás: Theophanesz „követője”: *Császárok életrajza*, X. század.

Niképhorosz császár¹⁸³ egy nehezen járható erdős helyen vadászott, azon a vidéken, ahol jelenleg kolostor áll. Hirtelen megjelent egy hatalmas **szarvas**. Mindannyian utána eredtek, és éppen azon a helyen sikerült befogniuk, ahol most a kolostor¹⁸⁴ oltára áll. Ott találtak egy régi oltárkőt¹⁸⁵ ilyen felirattal: „Mennyei Mihály arkangyal oltára ez, állíttatott András apostol által”.

Magyar kapcsolat:

A hun birodalom felbomlása után Csaba hunjai (utigurok, üngürüsök) Bizáncba vonultak, ott 15 évet eltöltöttek. Sokan a bizánci császár szolgálatába álltak, miközben megőrizhették vallásukat.

4.8. Rosztov megalapítása

Esemény: X. század. Kijevi ruszok elfoglalják Rosztovot.

Forrás: Hypatian Codex, 1420, valamint helyi néphagyomány

Valamikor régen, a megkeresztelkedett Vlagyimir¹⁸⁶ rusz herceg¹⁸⁷ pogány vidéken hadakozott. Egyszer útjukat állta a merjék¹⁸⁸ cölöpvára¹⁸⁹, amelyet nem tudtak bevenni. De miután megölt egy fehér **szarvast**, a helyiek tisztelt állatát, sikerült legyőzni a pogányokat. Várukat elfoglalták, őket délebbre űzték, és saját várost építettek. A helyi kereskedők pedig olyan „szarvas-ábrázatos pecsétet” kaptak, amellyel szabadon kereskedhettek minden orosz várossal.

Magyar kapcsolat:

Rosztov környékén akkoriban fekete ugorok is éltek. A ruszok nyomására egy részük Kijeven át a Kárpát-medencébe vonult. Mások keletre, baskírok irányába. A helyben maradók beolvadtak a terjeszkedő szláv népességbe.

4.9. Lysa gora-i apátság legendája

Esemény: XI. század. Szent Kereszt apátság alapítása.

Forrás: lengyel helyi néphagyomány

Egy király¹⁹⁰ a hegyekben **szarvast** űzött. A szarvas a sűrűbe menekült, nagy agancsa azonban az ágak közt fennakadt. A király utolérte, és arany íjával már éppen lenyilazta, amikor a szarvas agancsai között fénylő keresztet pillantott meg. A király megilletődve borult térdre, a szarvas azonban eltűnt. E csoda emlékére emeltette a király: a Szent Kereszt-apátságot¹⁹¹.

¹⁸³ Niképhorosz = II. Niképhorosz Phókas, bizánci császár (912-969).

¹⁸⁴ Kolostor = a Mennyei Szent Mihály kolostor, a Boszporusz ázsiai partján, a régi császári palota helyén.

¹⁸⁵ Oltárkő = régi pogány szentély helyén épült VI. századi templom maradványa.

¹⁸⁶ I. Vlagyimir (960-1015), a későbbi kijevi nagyfejedelem.

¹⁸⁷ Más adatok szerint nagyapja (Oleg) vagy annak testvére (Rurik) lehetett a hely leigázója.

¹⁸⁸ Merjék = finnugor népcsoport, a mescserek szomszédai.

¹⁸⁹ Cölöpvár = merjék faerődítménye a Hero-tó partján.

¹⁹⁰ I. Bolesław lengyel király (966-1025).

¹⁹¹ Szent-Kereszt apátság = lengyel kolostor Lysa-Gora területén.

Magyar kapcsolat:

Boleszláv lengyel király: Géza magyar fejedelem lányát vette feleségül. Szent Imre hercegnek (Szent István fiának) nagybátyja.

4.10. Jelena Góra alapításak legendája

Esemény: 1107. körül. Lengyel uralom megerősítése Sziléziában.

Forrás: lengyel helyi mondák és legendák

Amikor Ferdeszájú Boleszláv¹⁹² herceg alsó-sziléziai várait járta, Wroclaw környékén vadászni ment kíséretével. Így jutottak el egy erdős-sziklás vidékre, ahol az erdő tele volt vaddal, a vizek tele hallal, rétek kövér fűvel és buja virágokkal. Sikeres vadászat ellenére Boleszláv elégedetlen volt, mert a legnemesebb szarvast nem tudták elejteni, csak megsebesíteni. Három napig üldözték, követték nyomát, de hasztalan. Így, a vadászat utolsó estéjén holt fáradtan dőltek a tűz köré, és szinte azonnal álomba szenderültek.

Boleszláv már félálomban volt, mikor úgy érezte, veszélyben van. Körülnézett, és a fák között megpillantotta a sebesült nemes szarvas izzó szemeit. Talpra szökkent, éppen időben, mert a szarvas rögtön rátámadt. Épp, hogy előhúzta törét, a szarvas már meg is sebesítette, de harmadik döfésével sikerült a szarvast mégis leteríteni.

Másnap, amikor kíséretének elmesélte éjszakai kalandját, nagy tisztelettel beszélt a szarvasról. Mert az úgy tett, mint egy igazi lovag, aki nem futamodik meg, hanem még sebesülten is visszatér, hogy szembeszálljon ellenfelével. Ezen kaland emlékére Boleszláv herceg elrendelte, hogy építsenek várat a hegy tetején és a hely neve legyen: Jelenia Góra¹⁹³. Vár jelképe pedig a szarvas, hogy örökké emlékeztessen mindenkit a kitartásra és hősiességre.

Magyar kapcsolat:

Boleszláv: Sziléziában született, ahol még éltek hungar-avar (wegier, hunugor) maradványok. Hercegeként: Mazóvia uralkodója, ahonnan a magyarok származnak (lengyel krónikák szerint). Lengyel királyként: Álmos herceget támogatta, majd kiegyezett Könyves Kálmán királlyal. Vezeklése: Somogyváron, Szent Egyed kolostorban vezekelt (pápai kiátkozás miatt).

4.11. Szarvasáldozat

Esemény: XII. század körül.

Forrás: Xaver Marmier: *Lettres sur le Nord*.

Ama föld egyik hercege¹⁹⁴ nagyon ragaszkodott pogány hitéhez. De egyszer, amikor vadászni ment, és semmit sem sikerült elejtenie, megfogadta: ahol sikerül leterítenie egy szarvast, ott kolostort építtet. Az erdő mélyén meg is pillantott egy fehér szarvast, sikerült leterítenie. Mondják, amikor a szarvas földre hullott, több ríkoltozó hatyú reppent fel a közeli mocsárból. Ahol kiömlött a szarvas vére, herceg ott rakatta le a kolostor alapkövét¹⁹⁵.

De ez nem tetszhetett az Égnek, mert ahol a kolostor épült, azt a helyet gyakran elöntötte a tenger árja. Egyszer, amikor újra víz árasztotta el az egész völgyet, a szerzetesek egész éjjel letérdelve imádkoztak, kérve Istent, hogy segítsen rajtuk. Reggelre a tenger visszahúzódott, és a

¹⁹² III. Boleszláv lengyel fejedelem. Uralkodása: 1107-1138.

¹⁹³ Jelena Góra = Szarvas-hegy

¹⁹⁴ Meckleburgi I. (Borwin) Henrik (1178-1227)

¹⁹⁵ Villa Slavica Doberan melletti kolostor (1171-ben).

Teremtő akaratából a homokot és köveket úgy hagyta a parton, hogy azután azok gátként védték a völgyet az újabb áradásoktól. Ezt a kiemelkedő hordalékot ma is „sárga gátnak” nevezik.

Magyar kapcsolat:

Balti-tenger partvidékén még jelentős számban éltek a Kárpát-medencéből eredő vadászó-halászó (szvideri, komornicki, janislawiki stb. kultúra) gyűjtögető ősnép maradványai. Közéjük tartoztak a wegier-ek, akik, a Nagy Lengyel Krónika szerint: Pannoniából érkeztek a Wkra-folyó környékére, majd a hunokkal visszatértek Pannoniába, és a magyarok egyik őse (venger, ungar).

4.12. Tallin város nevének eredete

Esemény: XIII. század. Dánok elfoglalják az észtek területeit.

Forrás: észtdán legenda

Tallint régebben Reval¹⁹⁶-nak nevezték. A legendák szerint, Valdemar¹⁹⁷ király vadászott arra-felé¹⁹⁸, a város feletti részen, amikor meglátott egy gyönyörű **szarvast**. A király azt parancsolta, hogy élve fogják el ezt a gyönyörű állatot. De a **szarvas** felfutott egy mészke magaslatra és ott eltűnt¹⁹⁹ (más változat szerint, a mélybe zuhant, de testét nem találták meg).

Magyar kapcsolat:

Észtek, vengerek, ugorok és jugorok = az őseurópai (epigravetti, szvideri, kunda) kultúra²⁰⁰ szétágazott népeiségei. Ezt igazolják a régészeti leletek hasonlósága, a közös nyelvi alap, a hasonló ősi életmód, hagyomány és hitvilág.

4.13. Király-fürdő legendája

Esemény: XIII. körül. Boleszláv herceg uralma a Mazóviai dukátusban.

Forrás: lengyel helyi mondák és legendák

Réges-régen, Boleszláv herceg²⁰¹ a mazóviai birtokán vadászott, Varsova²⁰² nevezetű halászfalu környékén. Egyszer csak megpillantott egy fénylő agancsot a fák között. Elragadta a vadászat heve, és kíséretét hátrahagyva üldözőbe vette a szarvast, egyre beljebb a rengeteg erdőbe. Végül, a szarvas megállt, a herceg felvonta íját, és már majdnem rányilazott a szarvasra, amikor az – csodák csodájára – emberi hangon így szólt hozzá:

„Inkább az életedet ments herceg! Ha lelősz, többet nem jutsz ki az erdőből! Ha nem bántasz, elvezetlek kíséretedhez.”

A herceg körbetekintett, és döbbenten látta, hogy eltévedt. Azt sem tudta, hol van, közben kínzó szomjúság is gyötörte. Ezért, megesküdött arra, hogy: *„nem fogja bántani, de vezesse ki az erdőből”*. Így is történt. A szarvas elindult, a herceg pedig lovon követte. Eljutottak egy forráshoz, ahol a herceg szomját oltva úgy érezte, életében még soha sem ivott ilyen jóízűen. A szarvas megígérte neki, hogy ezután minden nap friss vizet vihet onnan. Hamarosan kiértek arra a helyre, ahol a hercegaggódó kísérete várakozott. A szarvas visszatért az erdőbe, a herceg pedig megtiltotta, hogy az erdőben vadásszanak, nehogy a fényes agancsos szarvasnak bármi baja

¹⁹⁶ Reval = reh-fall = ren-fall (német) > őz-esés, szarvas-bukás, rén-zuhanás.

¹⁹⁷ II. Valdemar = dán király (1202-1241).

¹⁹⁸ II. Valdemár dán király az észtek feletti uralmat: hittedesztő keresztes háborúnak álcázva akarta elérni.

¹⁹⁹ Elmenekült szarvas = jelképe az ősi helyi-ősi népeiségeknek, akik nem hajoltak meg az idegen hit és hatalom előtt.

²⁰⁰ i.e. 20-5 ezer közötti időszak.

²⁰¹ A későbbi V. (Szemérmes) Boleszláv lengyel nagyfejedelem. Uralkodása: 1243-1279.

²⁰² Később itt alapították Varsó városát.

essék. Sok-sok évvel később hallva ezt a legendát, Szaniszló-Ágost lengyel király²⁰³ a forrás fölé pavilont emeltetett, környékét gyönyörű parkkal díszítette.

Magyar kapcsolat:

Mazóvia területén a IV. században még vegierék (vengerek, ugrok) is éltek, akik – a Nagy Lengyel Krónika szerint – a magyarok ősei, Pannóniából származtak, ahová visszatértek. Boleszláv herceg 1239-ben feleségül Kingát, IV. Béla magyar király lányát. A tatárjárás ideje alatt családjával Magyarországra menekült. 1260-ban katonai segítséget nyújtott IV. Béla királynak a csehekkel folytatott morvaországi háborúban.

4.14. Kamenec-Podolskij alapítása

Esemény: XIV. század. Litvánok déli terjeszkedése.

Forrás: Forrás: litván legenda, XIV. század

Amikor Algirdasz²⁰⁴ nagyherceg és unokatestvérei legyőzték a három tatár kánt, Algirdasz visszatért országába, a négy unokatestvére²⁰⁵ pedig ottmaradt a felszabadított területeken. Megragadta őket a táj szépsége: a vadakkal teli erdő, a határtalan műveletlen föld, mely gazdag termést adna, a tiszta vizet adó forrásai, a halakkal teli folyói.

Egyszer, amikor a testvérek szarvas-vadászatra mentek, az idősebb testvér – hogy lovát megintatassa – lemaradt a többiektől, és eltévedt... Hirtelen megpillantott egy szarvast a bokrok között, melynek aranyos agancsai megcsillantak a napfényben, ezüstösek voltak patái... Lóra pattant, hogy üldözőbe vegye a szarvast, de úgy tűnt neki, mintha a szarvas hívogatná. A reá kilőtt nyíl célt tévesztett. A szarvas hirtelen eltűnt, de kis idő múlva ismét mellette termett, és emberi hangon így szólt hozzá:

„– Ülj fel rám, kiviszlek az erdőből. Olyan helyre, amely dicsőséget ad neked, és hazád lehet. Megmutatok egy csodálatos szigetet... amelyet régen ellenség pusztított el, falait föld borítja, városa romokban²⁰⁶, de ha te ezt helyreállítod testvéreiddel, örök dicsőséget szerzel magadnak. Te és testvéreid hercegek lesztek ott, a város gazdag lesz és szabadok az ott élők. Az emberek pedig boldogok lesznek, ha nem fognak egymással vitatkozni. Azért pedig ne bánkódj, hogy nem tudtál elejteni egy aranyos agancsú és ezüstös patájú szarvast, mivel én nem szarvas vagyok, hanem a te álmaid hercegsége.”

És, elvitte a herceget arra a szigetre²⁰⁷, és megmutatta neki az oda vezető titkos utat. Majd magára hagyta a herceget, aki a vadászatban elfáradva mély álomba szenderült. Mikor felébredt, azonnal testvéreihez sietett, hogy megmutassa neki a szigetet. És, nekik is megtetszett ez a hely, mivel a sziget sziklával védett. Megparancsolták katonáiknak, hogy vágják ki a fákat. A szigeten felépítették az első kőházakat, ahol most az erőd található... és hamarosan sokféle kézműves és kereskedő költözött a városba.

Magyar kapcsolat:

Kamenec-Podolskij környékén régen ugorok éltek, akik a tatárok támadása miatt szétszóródtak.

²⁰³ II. Poniatowski Szaniszló Ágost lengyel király. Uralkodása: 1764-1795.

²⁰⁴ Algirdasz = litván nagyfejedelem (1296-1377).

²⁰⁵ Unokatestvérei = Karijotaics-fivérek.

²⁰⁶ Városa romokban = 1064. körül alapított város, amelyet a tatárok leromboltak, a XIII. szd.-ban.

²⁰⁷ A X-XI. században arrafelé főleg nyugati ugor, polovec és trák maradványok éltek.

4.15. Karlovy Vary legendája

Esemény: XIV. század. Cseh-erdőség belakása.

Forrás: cseh legenda

Amikor Károly király²⁰⁸ a környéken vadászott, meglátott egy csodálatos **szarvast**. Hosszú ideig üldözte a vadonban, miközben az ágak és levelek felsértették testét. Hirtelen egy ködös völgybe ért, ahol egy meleg forrás gőzölgött. Mivel a **szarvas** eltűnt szemei elől, a király elhatározta, hogy amíg beéri a kísérete, addig megfürdik. Ahogy beleereszkedett a vízbe, észrevette, hogy a sebei begyógyulnak. Elcsodálkozott, és elrendelte, hogy e helyen várost és fürdőt²⁰⁹ építsenek.

Magyar kapcsolat:

Ez a terület, a Kárpát-medencéből eredeztethető szvideri (i.e. 10-8. ezer körüli) kultúra nyugati végpontja. Akkoriban ott még éltek az ősi népek maradványai (szarmata-ungarok, vengerek).

4.16. Borzsomi forrása

Esemény: Kereskedelmi utakat védő katonák megtalálják a gyógyforrást.

Forrás: helyi legenda (több változatban, eltérő időkhöz és uralkodókhoz kötve).

Egyszer katonák vadásztak az erdőben, és meglőttek egy kecses **szarvas**. A sebesült állatnak sikerült elmenekülnie, de a katonák kitartóan követték véres nyomait. Sikerült beérniük és meglepetten látták, hogy beleugrott egy gőzölgő-bűzös forrásba. Azt hitték, hogy a **szarvas** belefut, de az váratlanul kiszökellt onnan, gyógyult sebekkel, és eltűnt az erdő sűrűjében. Ezután, a környező erődítések katonák ide jártak sebeiket gyógyítani.

Magyar kapcsolat:

Arrafelé szavárd-magyarok (szabirok, ungrik) élhettek. Része azoknak, akik Kum-magyarból Perzsia felé vonultak (VII. Konstantin, Al Bakri), majd beolvadtak a helyi népességekbe.

4.17. Kazany címere

Esemény: XVI. század. Moszkvai Fejedelemség terjeszkedése ugor-bolgár területekre.

Forrás: Nyizsnyij Novgorod környéki helyi legenda

Retteget Iván cár²¹⁰ idejében Nyizsnyij Novgorod²¹¹ környékén sok **szarvas** élt, amelyeket az ottani lakók háziállatként tartottak. Egyszer, egy ottani fiatal vadász²¹² az elejtett **szarvas** húsából küldött²¹³ a Rettegett cárnak is. Aki, e hústól „megerősödve” Kazany²¹⁴ városát bevette. A cár, hálája jeléül a **szarvast** – Nyizsnyij Novgorod városának címerébe foglaltatta.

Magyar kapcsolat:

Nyizsnyij Novgorod környékén akkoriban fekete ugorok és bolgárok is éltek. A helyben maradó legyőzöttek – részben – beolvadtak a helyi népességbe, vagy északabbra-keletebbre menekültek.

²⁰⁸ Károly = IV. Károly német-cseh császár (1318-1378). Zsigmond magyar király (1387-1434) bátyja.

²⁰⁹ Karlovy Vary = Karlsbad = Károlyfürdő, város Csehországban;

²¹⁰ IV. Iván, orosz cár (1530-1584), háborút indított a Volga-menti ugorok, bolgárok és tatárok ellen.

²¹¹ Nyizsnyij Novgorod = Volga-menti Novgorod város (akkori lakói: szlávok és ugorok).

²¹² Egy ottani fiatal vadász = ugor férfi. Legenda szerint a neve: Holodaj-Golodaj = Fázó-Éhező.

²¹³ Szarvas húsából küldött = elárulta népét, vagy embereivel segítette az orosz cárt.

²¹⁴ Kazany = volgai ugor-bolgárok egyik központja.

ÖTÖDIK RÉSZ: Szarvasos szentek és boldogok

A kora-keresztény legendáriumok bővelkednek „szarvasos” történekekben. Nem csoda, hiszen az akkori Európa népeinek ősi-pogány hitvilágában a szarvas még kiemelt helyet foglalt el. Az új hit elterjesztését pedig segítette, ha a keresztény szentek életét kapcsolatba lehetett hozni az ősi hit szimbólumaival. Ilyen legendákban a szarvas az új hit segítője, vagy fordítva; éppen annak segítségére szoruló lényként jelenik meg. E történetekben a szarvas gyakran jelképez útmutató angyalt (isteni hírnököt), vagy segítségre szoruló lelkes állatot (pogány hívőt, alattvalót). A szarvasos szentek gyakran kapcsolatba hozhatók a magyarsággal, Kárpát-medencével.

5.1. Szent Euszták megtérése

Forrás: Jacobus de Voragine, 1260 körül

Egyszer Placidus²¹⁵ – mikor még római katonaként²¹⁶ szolgált – vadászat közben egy szarvascsordára bukkant. Megpillantott egy gímszarvast, amelyik a többinél pompásabb és nagyobb is volt. Amíg katonái a többi **szarvassal** törődtek, ő minden igyekezetével ezt igyekezett elejteni. Erejét megfeszítve követte, közben azon gondolkodott, hogyan ejthetné el. Ekkor, a **szarvas** agancsai között megpillantotta a szent keresztet a nap fényénél is tündöklőbb alakban, és Jézus Krisztus képését, aki a **szarvas** szája által így szólította meg őt:

„– *Miért üldözöl engem, Placidus? Irántad való irgalomból jelentem meg néked ebben az állatban. Én vagyok Krisztus, akit te ismeretlenül tisztelsz. Alamizsnáid feljutottak színem elé, ezért jöttem el. E szarvasban, akire vadásztál, én vadásztam terád.*”

Ezt követően maga és családja azonnal megkeresztelkedett, és nevét Eusztákra²¹⁷ változtatta.

Magyar kapcsolat:

A legenda szerint Szent Euszták Pannoniában is teljesített szolgálatot, amikor Traianus császár Pannonia helytartója volt. Pannóniában és Itáliában kapcsolatba kerülhetett az ottani „pogány őslakosokkal” (szarvasos népekkel), akiket a keresztény legendárium szerint megtérített. Ugyancsak meglepő a székely-magyar és egyes ősi-italiai rovásjelek hasonlósága.

5.2. Szent Egyed sebesülése

Forrás: Szent Egyed legendája, VI. század körül

Egyed²¹⁸ a Nîmes-közel²¹⁹ erdő mélyére vonult vissza. Ott remeteként élt, társa egy **szarvas** volt. Egyes változatok szerint a nőstényszarvas – a tejével – táplálta a szentet. Ezt a menedéket a királyi vadászok is felfedezték, és Wamba²²⁰ vizigót király rálőtt a szarvasra. Szent Egyed a testével fölfogta a nyílveesszót, aki sebesülésétől fogva a nyomorékok patrónusa lett. A király – kárpótlásul – Egyednek ajándékozta a remeteség területét, ahol kolostort építettek tiszteletére.

Magyar kapcsolat:

Egyed tiszteletére alapította (1091-ben) Szent László király a somogyi apátságot, amelybe francia bencés szerzeteseket telepítettek. Esztergomban XI. századtól őrzik koponyatöredékét

²¹⁵ Szent Euszták = keresztény vértanú (+ 118), eredeti nevén Placidus.

²¹⁶ Traianus császár egyik katonai parancsnoka volt.

²¹⁷ Euszták, Eustachius = görögül: „szerencsés”, „gyümölcsöző”.

²¹⁸ Szent Egyed = védőszent (640-710?).

²¹⁹ Nîmes = dél-francia város.

²²⁰ Wamba, vizigót király = hispániai-galliai király (+687).

ereklyeként. Feltételezések szerint pannóniai hungar csoportok is csatlakozhattak a Pannóniából dél-nyugat felé vonuló vizigótokhoz, akik Nimest is elfoglalták.

5.3. Lüttichi Szent Hubert megtérése

Forrás: XV. századi legendárium

Hubert²²¹, egy előkelő család elkényeztetett fia, nagyon kedvelte a vadászatot. Egy nagypénteki vadászon, Ardennek²²² erdejében megjelent előtte egy **szarvas**, agancsai közt feszülettel. Egy égi hang így szólította föl megtérésre:

„– Hubert, ha nem térsz meg az Úrhoz és élsz szent életet, pokolra kerülsz!”

Hubert leszállt a lóról és földre borulva így szólt:

„– Uram, mit akarsz te, hogy mit tegyek?”

Ezt a választ kapta:

„– Menj Lamberthez²²³, ő majd eligazít téged!”

Két év múlva meghalt a felesége, és Hubert remete lett. Később, Rómában a pápa püspökké szentelte. A legenda szerint angyalok vitték utána a felszentelési öltözkéből hiányzó stólát.

Magyar kapcsolat:

Kárpát-medencében, a köznép körében különösebb tisztelete nem terjedt el. Leginkább a nyugati Felvidéken ismert, frank és germán hatásra. Tiszteletét elősegíthette a hunugor csodaszarvas-hagyomány, mivel a gótokhoz jelentős hun-avar töredékek is csatlakoztak.

5.4. „Irgalmas” Szent Julián bűnhődése és megtérése

Forrás: Legenda Aurea, Szent Julián legendája, XIII. század körül

Julián²²⁴ keresztény lovag és szenvedélyes vadász volt. Egy napon, amikor **szarvasra** vadászott az üzőtt vad megfordult, és azt mondta: „Ha egy szarvast megölsz, szüleidet is megöled!”²²⁵ „.. Más változat szerint anyja intette erre. Julián megrémülve a próféciaától, titokban elhagyja szülőföldjét és övét. Távoli helyen új életet kezdett, ahol meggazdagodott, megházasodott. De a vadászatról nem tudott lemondani és egy vadászat alkalmával elejtett egy **szarvast**.

Szülei a keresésére indultak. El is jutottak Julián házához, ahol annak felesége vendégül látta őket, éjszakára majd szállást ajánlott nekik. Julián, amikor hazatért a vadászatból, a félhomályban nem ismerte meg a házban alvó szüleit. Azt hitte, hogy felesége valakivel megcsalja. Ezért, hirtelen haragjában karddal végzett az ágyban fekvőkkel. Így teljesedett be a szarvas jóslata. (Más változat szerint a Sátán bujtotta fel e tette, szomszédja képében...). Vezeklésül, Julián és felesége minden vagyonukat menedékházak és kórházak építésére költötték: a szegények támogatására, a folyón átkelő zarándokok segítésére, és a betegek gyógyítására.

Magyar kapcsolat:

Kárpát-medencében legendája nem terjedt el. Katolikus egyház is igyekezett elfojtani tiszteletét. Halovány kapcsolatot sejtethet, hogy Julián valószínű működési helyeit korábban gótok szállták meg. Azok, akiket a hunok – szarvas mutatta gázlón átkelve – üldöztek ki Meótisz környékéről.

²²¹ Szent Hubert = vadászok, erdőkerülők védőszentje (656-727).

²²² Ardennek = kiterjedt erdős régió Belgiumban és Luxemburgban, de átnyúlik Franciaországba is.

²²³ Lambert = Szent Lambert, maastichti püspök (636-700).

²²⁴ Szent Julián = legendás betegápoló gondoskodó szent (VII. század?).

²²⁵ „Ha egy szarvast megölsz, szüleidet is megöled” = ha a régi hitűeket bántod, akkor az őseidet is bántod.

5.5. Szent Imre herceg látomása

Forrás: Jan Długosz: Historia Polonica, XV. század.

Imre herceg²²⁶ nagybátyjánál, Vitéz Boleszláv²²⁷ lengyel királynál időzött. Vadászni mentek, és egy **szarvast** követve följutottak a Lysa Gorára²²⁸. A **szarvas** itt eltűnt, ő azonban fölismerte, hogy álmában már járt ezen a helyen. Megkérte nagybátyját, Boleszlávot, hogy építsen itt kolostort. Odaadta neki a mellén hordozott kétágú keresztet, melyben Krisztus keresztfájának egy darabkája volt ezüstbe foglalva. Ezt az atyja a görög császártól kapta az ereklyét ajándékba. Így alapította a király – Imre kérésére – a „Szent Kereszt” monostort.

Magyar kapcsolat:

Szent Imre herceg = Szent István magyar király és Boldog Gizella királyné fia. A legenda szerint Szent Imre herceg által ajándékozott ereklyét a lysa-gorai Szent Kereszt monostorban őrzik.

5.6. Szent Gellért püspök remetesége

Forrás: Szent Julián legendája, XI-XIV. század között.

„Egy napon Szent Gellért²²⁹ képzelete írás közben annyira megiramlott, hogy álomba szenderült. Ekkor odament hozzá egy **szarvast**hén a borjával, s mindketten leheveredtek mellé a földre. Ekkor egy hím szarvas – farkas elől menekülve – nagy sebbel-lobbal közibük rontott. A **szarvas**-tehén elfutott vele, kicsinyét pedig a választott mellett hagyta. Az meg Gellérthez bújott, és földre lökve a tintát, amellyel írt. Mikor pedig hajlékába tért, a **szarvas**borjú követte, ő meg kenyérrel etette, úgy, hogy az többé el nem szakadt tőle. Valamivel később, Szent Gellért egy tarisznnyát vitt a házába, s azt látta, hogy ajtaja előtt egy farkas hever. Észrevette, hogy sebesült, kinyitotta hát az ajtót, és a farkast beengedte. Letette a tarisznnyát, a farkas pedig lába előtt a földre terült, föl sem kelt addig, míg meg nem gyógyult. A **szarvas**borjú és a farkas is ott maradt nála. Kijártak a rétre, de egymást nem bántották²³⁰.”

Magyar kapcsolat:

Szent Imre magyar herceg nevelője, majd csanádi püspök. Magyarország egyik első püspöke. Szűz Mária tiszteletének első terjesztője (Földanya-Boldogasszony kultusz keresztényesítője).

5.7. Szent László király csodálatos imája

Forrás: Temesvári Pelbárt: Érdy Kódex, 1527. körül.

„Mikoron az oroszok²³¹ bejöttek vóna Magyarországbán, és nagy dúlás után nagy nyereséggel hazatértek vóna, utánok váltá [loval utánuk eredt] az szent király. És mikoron jutottanak vóna pusztájában [lakatlan helyeken], holott minden eledelök elfogyott vóna, az szent király kiméne az seregből [távolabbra ment], és imádságában kenyereg [könyörög] vala Úristennek, hogy ki régen Izrael népét megelégtöjtötte vala mennyei kinyérrel²³² az pusztában, azonképpen ez szegén keresztyén népet es ne hagyná éhhel meghalni. Íme, csoda dolog...

²²⁶ Imre herceg = I. István király és Gizella királyné fia (1007-1031).

²²⁷ Vitéz Boleszláv = lengyel uralkodó (966-1025).

²²⁸ Lysa Gora = Kopasz-hegy a Magas-Tátrában, az ősidőkben pogány kultikus hely.

²²⁹ Szent Gellért = Szent Imre herceg nevelője, csanádi püspök (980-1076)

²³⁰ Szarvasborjú és farkas = a békében együtt élő pogány ugor-magyar és türk-kabar népet szimbolizálja.

²³¹ Oroszok = délkeleti-Kárpátokon túli fehér kunok, akiket Vaszilko orosz fejedelem segített.

²³² *Megelégtöjtötte vala mennyei kinyérrel* = utalás a bibliai mannára (Kiv. 16. fejezet).

Felkelvén az szent imádságról és az tábor felé erede, hát íme, nagy sok sereg szarvas és gímök elejben jövének, és számtalan bivalyok, kik mind levetvén az ő keménségöket, nagy szilígyen [szelíden] az táborra menének. Azt látván, nagy hálákat és dicséreteket adának Úristennek és az szent királynak, ki miatt olyan nagy irgalmasságot érdemlettek vóna, és ki mind elég szerze magának életre az istenadta ajándékból. Annak okáért is az szent király nevét elváltoztatván kegyes királynak hívják vala mindenenek, mert mind szegénynek, bódognak úgy adja vala magát, hogy inkább szerettetnék, hogynem féltetnék.”

Magyar kapcsolat:

Szent László magyar király, törvényileg büntette a régi vallás szerinti áldozást. A legenda azt sugallja, hogy még az Ég és a régi pogány szentségek is segíti az új hitet, az új rend királyát.

5.8. Szent Dávid skót király megmenekülése

Forrás: skót helyi néphagyomány

Holy-Rood napján²³³ Dávid skót király²³⁴ vadászni ment, papja tanácsa ellenére. Közel az edinburgh-i várhoz megpillantott egy fehér **szarvast**. Miközben hajszoalta leesett lováról, a fehér **szavas** pedig nekitámadt. A király védekezésésként megragadta a **szarvas** agancsait. Ekkor az állat megijedt, mert az égen megjelent egy fénylő kereszt (más változatban: napfény csillant az agancs ágai közt megjelenő keresztre), és eltűnt. A király – megmenekülése emlékére – azon a helyen templomot építtetett, amelyet Holy Rood néven ismernek.

Magyar kapcsolat:

Dávid skót király édesanyja Skóciai Szent Margit. Aki, Szent István magyar király rokona volt.

5.9. „Toggenburgi” Boldog Ida remeteélete

Forrás: Albert Bonstetten bencés humanista írásai, XV. század.

Legenda szerint, Ida²³⁵ férje – Henrik, toggenburgi²³⁶ gróf – hűtlenné vált. Egyszer, alaptalanul meg is vádolta, sőt hirtelen haragjában a vár ablakából is kitesztotta a szakadékba. Csodálatos módon, a zuhanásban nem sérült meg. Ida térdén állva mondott köszönetet az Istennek szabadulásáért és megfogadta, hogy szegénységben, önmegtagadásban, a világtól teljesen visszavonulva remetéskedik további életében. Egy erdő közepén, nyomorult kunyhóban és alamizsnából élt. A tettét később megbánó férjétől kapott gazdag ajándékokat szétosztotta a szegények között. Naponta eljárt a fischingeni kolostorba²³⁷, még az éjszakai zsolozsmákra is. A sötét éjszakában egy szarvas mutatta neki az utat; akinek agancsain gyertyák világítottak.

Magyar kapcsolat:

Iddaberg-hegy, Szent-Gallen kanton (Svájc) = magyarok arrafelé is kalandoztak (924-933.).

²³³ Holy Rood napja = Szent Kereszt napja, szeptember 14-e;

²³⁴ Dávid skót király = I. Szent Dávid király, [Dabíd mac Maíl Choluim] (1058-1153).

²³⁵ Boldog Ida = svájci fischingeni kolostor kegyes életű védnöke (1140-1226).

²³⁶ Toggenburg = XI-XV. században élő svájci nemesi család.

²³⁷ Fischingeni kolostor = kolostor a Murg-folyónál, Thurgau kantonban.

HATODIK RÉSZ: Szarvasos regölők

6.1. Felvidéki remélés

Remete Farkas László

Hó-hó farsang, hármás farsang!
Itt is adnak, ott is adnak!
Emitt vagyon gazda háza,
Áldás szálljon eme házra!
Hat szép lóval, hat ökörrel,
Kilenc borjas szép tehénnel.
Egy aranyos vasekével,
Két vasaltas faszekérrel.

Elé van-e itt a gazda?
Nyitva van-e ház kapuja?
Van-e óbor hordójában?
Só, méz, **szarvas**, a kamrában?
Ha nincs **szarvas**, ártányt öljön!
Óbor helyett, újat töltsön!
Ártány máját, ha nem adja!
Jó lesz nekünk szalonnája!

De ha nincsen kis házában,
Van néki a nagykamrában.
Menjen ki a gazdasszonya,
Hogy felhúzza a nyársamra!
Jó gazdának adjon Isten!
Arany búzát jó földjében.
Ha billenti szarka farkát,
Mindég százasa üsse markát!

6.2. Alföldi remélő

Remete Farkas László

Isten tartsa ezt a népet, – Hej, regő rejte.
Jó erőben, egészségben! Reme-reme rejte.

Adjon az Ég annyi szállást, – Hej, regő rejte.
Amennyi a **szarvas** boga! Reme-reme rejte.
Adjon hozzá annyi birkát, – Hej, regő rejte.
Ahány csillag égen vala! Reme-reme rejte.

Kelmeteknek annyi búzát, – Hej, regő rejte.
Ahány pelyva a kazalba! Reme-reme rejte.
Kenteknek meg annyi tojást, – Hej, regő rejte.
Ahány pihe a pusztába! Reme-reme rejte.

Emitt vagyon egy szép legény, – Hej, regő rejte.
János fia, gulyás Pista! Reme-reme rejte.
Amott vagyon egy szép leány, – Hej, regő rejte.
Péter lánya, szőke Marcsa! Reme-reme rejte.

Adjon Isten a legénynek, – Hej, regő rejte.
Bort, pénzt, botot – de jó nagyot!
Adjon Isten a leánynak, Hej, regő rejte.
Vásznat, éket, de gazdagot! Reme-reme rejte.

Adjon Isten kettejüknek, – Hej, regő rejte.
Puha ágyat, szép álmokat! Reme-reme rejte.
Adjon Isten a házukba, – Hej, regő rejte.
Fiút, leányt, áldottakat! Reme-reme rejte.

Adja is meg, engedje meg, – Hej, regő rejte.
A Teremtő igaz Isten! Reme-reme rejte.

6.3. Dunántúli regösének

Remete Farkas László

Kelj fel gazda, kelj fel! Áldás száll házadra!
Terült asztalával, teli poharával.
Azt is megadhatja az nagy jó Úristen!

Tekintsél fel gazda, te házad népével.
Közben borral kínálj, minket igaz szívvel.
Azt is megadhatja az nagy jó Úristen!

Nem vagyunk mi rablók, de Urunk szolgálói,
Hideg földről jöttünk, regölést kántálni.
Kinek füle fagyott, kinek keze-lába,
Gyógyítana minket kendtek adománya.
Haj, haj regő rejte! Regő, regő rejte!

Ég sötét sátora ott fent kerekedik.
Halovány égi út azon megjelenik.
Mellette ezüstös pázsit formálódik,
Csillagfényű **szarvas** abban legelészik.
Haj, haj regő rejte! Regő, regő rejte!

Csillagos **szarvas**nak ezer ága-boga.
Annak tetejében ezer fényes fáklya.
Megannyi szövétnek gyújtatlan gyújtassék.
Mindannyi szövétnek oltatlan aludjék.
Haj, haj regő rejte! Regő, regő rejte!

Tekintsél fel gazda, te házad népével.
Közben borral kínálj, minket igaz szívvel.
Azt is megadhatja az nagy jó Úristen!

Föld szülte fa mellett folyó keletkezik,
Dúsfüvű mezők azt, rejtve körülveszik.
Amott kerekedik egy gazdag halas láp,
Az is ott elrejté, vad rengeteg sás-nád.
Haj, haj regő rejte! Regő, regő rejte!

Emitt egy ékes út, közte nyiladozik.
Arról egy szűk csapás, ösvényke ágazik.
Körülveszi azt is egy zöldülő nádas,
Azon nevelkedik Csodafiú **szarvas**.
Haj, haj regő rejte! Regő, regő rejte!

Tekints körbe gazda, te házad népével.
Kínálj meg kenyérrel, minket tiszta szívvel.
Azt is megadhatja az nagy jó Úristen

Ha kimennél oda, Szent István királyom,
Halakért, madárért, vadászni lóháton.
Nem lelnél ott halat, madarat se vadat
Találnál így szóló Csodafiú **szarvast**.
Haj, haj regő rejte! Regő, regő rejte!

„Ne siess jó uram, Szent István királyom,
Nem vagyok ellened, ne kívánd halálom.
Élő lélek vagyok, vadként megjelentem.
Teremtő Istentől követként küldtettem.”
Haj, haj regő rejte! Regő, regő rejte!

„Fölkelő arany Nap homlokomon vagyom,
Árdeli ezüst Hold oldalamon vagyom.
Jobbomon kigyúlnak égnek csillagai.
Balomon kihunynak hulló csillagai.”
Haj, haj regő rejte! Regő, regő rejte!

Tekints reánk gazda, te házad népével.
Hozass sültet, gubát, minékünk jó szívvel.
Azt is megadhatja az nagy jó Úristen!

Adjon az Úristen kegyes gazduramnak
Ökröt, egy hold földön búzát garmadával...
Azt is megadhatja az nagy jó Úristen!

Adjon az Úristen hű gazdasszonyának
Tyúk alól száz csibét, hízót jó haszonnal...
Azt is megadhatja az nagy jó Úristen!

Éneklünk szép legényt, melléje ékes leányt.
Ennek furkósbót, annak pihe dunyhát...
Azt is megadhatja az nagy jó Úristen!

Hogy csöndörödjének, hogy pöndörödjének.
Hogy újesztendőben, egymásé legyenek...
Azt is megadhatja az nagy jó Úristen!

6.4. Délvidéki regölés

Remete Farkas László

Kelj fel gazda, kaput nyitni, hozzád jöttünk köszönteni!
Régi regöt elregélni, asztalodnál megpihenni.

„Édesapám, én jó Uram – sej, regélők, regélők,
Álmaimban csodát láttam – sej, regélők, regélők.
Napot láttam én fennkelni – sej, regélők, regélők,
Holdat láttam én lemenni – sej, regélők, regélők.

Kettő között **szarvast** láttam – sej, regélők, regélők,
Ezüstösen félhomályban – sej, regélők, regélők.
Egyik szarva az Napba volt – sej, regélők, regélők,
Másik szarva az Holdban volt – sej, regélők, regélők.

Egyik lába zöld erdőben – sej, regélők, regélők,
Másik lába tengervízben – sej, regélők, regélők.
Jobb oldalán tűz villózik – sej, regélők, regélők,
Bal oldalán köd sötétlik – sej, regélők, regélők.

Szeme előtt hajnal virrad – sej, regélők, regélők,
Mögötte meg éjjel szakad – sej, regélők, regélők.
Körülötte dús legelő – sej, regélők, regélők,
Felette kék égbolt, fénylő” – sej, regélők, regélők.

„Hagyjál’ engem, édes fiam – sej, regélők, regélők,
Felnőttél már, kedves fiam – sej, regélők, regélők.
Szarvas nyomra reá lelhetsz – sej, regélők, regélők,
Forrás mellett **szarvast** ejthetsz – sej, regélők, regélők.

Ha erdőbe elvetődnél – sej, regélők, regélők,
Napkeltéig ébren lennél – sej, regélők, regélők.
Csudas**szarvast** lenyilaznád – sej, regélők, regélők,
Legelőjét elfoglalnád” – sej, regélők, regélők.

Duna folyó, ki ne áradj – sej, regélők, regélők,
Zöld réteket el ne áraszd – sej, regélők, regélők.
Gyalogösvényt köd ne rejtsen – sej, regélők, regélők,
Mocsár lelket ne veszejtsen – sej, regélők, regélők.

Ottan legel Csudas**szarvas** – sej, regélők, regélők,
Arany bogu fiú**szarvas** – sej, regélők, regélők.
Ifjú akkor őt meglátva – sej, regélők, regélők,
Hangos szóval ekképp szóla: – sej, regélők, regélők.

„Nyilaimmal rád kell lőnöm – sej, regélők, regélők,
Agancsodat le kell töröm – sej, regélők, regélők.
Legelődet elfoglalnom – sej, regélők, regélők,
Dús rétedet felszántatnom” – sej, regélők, regélők.

„Ne öljél meg, ne lőjél le – sej, regélők, regélők,
Agancsomat ne törjed le – sej, regélők, regélők.
Meglásd, legott üdvös leszek – sej, regélők, regélők,
Meghálálva hasznot teszek – sej, regélők, regélők.

Lakodalmadba elmegyek – sej, regélők, regélők,
Agancsomon fáklyát viszek – sej, regélők, regélők.
Udvarodat beragyogom – sej, regélők, regélők,
Vendégeket felvidítom” – sej, regélők, regélők.

Viszek néked ezüstkorsót – sej, regélők, regélők,
Menyasszonynak drága orsót – sej, regélők, regélők.
Házatokra boldogságot – sej, regélők, regélők,
Szomszédsággal barátságot – sej, regélők, regélők.

Disznótoros megkóstoljuk, új borodat megkóstáljuk!
Adományod megköszönjük, családodra áldást kérünk!
Adja az Úristen!

6.5. Délvidéki regölés

Remete Farkas László

Menjünk testvéreim, esti vendégútra,
Legelső gazdához, az első udvarba.
Isten jövetelét másoknak hirdetni,
Vidám Karácsonyhoz szerencsét kívánni.
Hej, rege, rege. Víg karácsony ének.

Ne restelkedjete ősi regelésért,
Ha kapuhoz értek, illő adományért.
Hangoskodni fognak, velünk kicsik, nagyok,
Ha szolgálatunkért eleget nem kaptok.
Hej, rege, rege. Víg karácsony ének.

Felébred az új Nap, éjjeli sötétben.
Ég Istene jött el, **szarvas**nak képében.
Tűz ereje hevül, nappali fény éled
Világ Mozgatója új életet éleszt.
Hej, rege, rege. Víg karácsony ének.

Eljöttünk, megjöttünk, hogy őt szolgálhassuk,
Megújulásának, ünnepét hirdessük.
Megtisztult testünkre, maskarát öltöttünk.
Ősi módi szerint, adva tiszteletünk.
Hej, rege, rege. Víg karácsony ének.

Szerencsét kívánunk az újesztendőben,
Jó egészséget és élelmet bőségben.
Káposztát meg borsót, áldásos terméssel.
Kövér rozsot, kölest, számtalan kévével.
Hej, rege, rege. Adja az Úristen!

Vályú tömve legyen, krumplival és babbal,
Jászol csordultiglan, telis-teli zabbal.
Asszonyoknak tyúkokat, sok tojást jó áron.
Gazdának gyors lovat, meztéláb ne járjon.
Hej, rege, rege. Adja az Úristen!

Pajta négy sarkában disznó, tehén elljen.
Kamrájuk terménnyel, hússal, sajttal teljen.
Nyulaik legyenek, nagyok, mint a birkák.
Birkáik nőjenek, nagyra, mint a bikák.
Hej, rege, rege. Adja az Úristen!

Szántó és legelő viruljon, zöldeljen.
Aranyló gabonát, dús szénát teremjen.
Fák adjanak bőven almát, szilvát, körtét.
Nap, Hold és csillagok, hozzanak szerencsét.
Hej, rege, rege. Adja az Úristen!

Füstölt szalonna lóg gazda kamrájában
Bárcsak adná Isten, hogy leessen onnan.
Éppen csak akkora, hogy mi örülhessünk,
Nem több csak annyi, hogy éhünket elverjük.
Hej, rege, rege. Adja az Úristen!

Nekünk elég lenne néhány ízes falat,
Gazdának meg nem kár, ekkora kis darab.
Ha velünk, jó szívvel megossza ételét
Hálánk erejével megtoldja életét.
Hej, rege, rege. Adja az Úristen!

Add meg gazda, add meg, ami kijár nekünk,
Hogy kemény hidegben, felmelegedhessünk.
Add át hát gazduram, hogy tovább induljunk.
Hosszú út vár még ránk ideje fordulnunk.
Hej, rege, rege. Adja az Úristen!

Ezért jöttünk ide, köszöntőt mondani,
Régi énekléssel, jókedvet meghozni.
Hogy házuknak népe egészséges legyen,
Hogy házuk tüzéhez, boldogság betérjen.
Áldott szép Karácsonyt!
Adjon az Úristen!
Úgy legyen!

6.6. Székelyföldi regösének

Remete Farkas László

Porka havak hulladoznak – de hó reme róva,
Nyulak, rókák futkároznak – de hó reme róva.
Kutakodunk a faluba – de hó reme róva,
Székely uram udvarára – de hó reme róva.

Ottan látunk rakott házat – de hó reme róva,
Abban látunk vetett ágyat – de hó reme róva.
Kívül fekszik jámbor gazda – de hó reme róva,
Belül fekszik hű asszonya – de hó reme róva.

Köztük fekszik éber gyermek – de hó reme róva,
Atyját, anyját keltegetve – de hó reme róva.

„Kelj fel, atyám! Kelj fel, anyám!
Kaput, ajtót nyitni!
Mert eljönnek a régiek, regölést mondani.”

Kapu előtt mind megállunk – de hó reme róva,
Bebocsátásunkra várunk – de hó reme róva.

„Beeresztesz, jámbor gazda?
Ha nem, akkor bánod.
Kikötözzük az ajtódat, oszt’ nem lesz hol járnod.”

Régi törvény! Nagy rőtt ökör – de hó reme róva,
Annak fele regösöké – de hó reme róva.
Hátán hosszan sült pecsenye – de hó reme róva,
Annak fele regösöké – de hó reme róva.

Szarva teli főtt pereccel – de hó reme róva,
Annak fele regösöké – de hó reme róva.
Farka bojtján egy korsó bor – de hó reme róva
Annak fele regösöké – de hó reme róva

Ha nincs ökör, disznó is jó – de hó reme róva,
Annak fele regösöké – de hó reme róva.
Hátán hosszan hat sing kolbász – de hó reme róva.
Annak fele regösöké – de hó reme róva.

Füle teli aprópénzzel – de hó reme róva,
Haszna legyen a gazdáé – de hó reme róva.
Köldökénél köből komló – de hó reme róva,
Terhe legyen asszonyáé – de hó reme róva.

Fara teli mogoróval – de hó reme róva,
Gazda adja gyerekiknek – de hó reme róva.
Csontja teli jó erővel – de hó reme róva,
Kínálja azt vendégeknek – de hó reme róva.

6.7. Dél-erdélyi remélés

Remete Farkas László

Adjon Isten, áldást rátok – tejjel, mézzel, sóval!
Békességet, gazdagságot – minden széppel-jóval!
Regét szólunk tanulságul – ősi reme szóban,
Gyermekeknek okulásul – régi regüs módban.

Bemutatjuk, mondjuk, nyomjuk, – elkántáljuk szóval.
Elregöljük maskarában – gonoszúzó zajjal.
Vagy távozzunk most íziben – élelemmel, borral.
Mert különben kiéneklünk – falunak csúfsággal.

Egyszer élt egy öreg atya – de hó reme róva,
Vala néki sok-sok fia – de hó reme róva.
Idősebbek szántogattak – de hó reme róva,
Fiatalok vadászgattak – de hó reme róva.

Fiatalját megkímélte – de hó reme róva,
Nem tanítva mesterégre – de hó reme róva.
Azok csak az erdőt járták – de hó reme róva,
Vadkant, **szarvast** ott hajtották – de hó reme róva.

Ménest, gulyát nem tereltek – de hó reme róva,
Földbe magot nem vetetek – de hó reme róva.
Szántón kalászt nem arattak – de hó reme róva,
Vadont járva vadászgattak – de hó reme róva.

Ifjak egyszer útra keltek – de hó reme róva,
Vadat löni messzi mentek – de hó reme róva.
Otthonukból hegyes tájra – de hó reme róva,
Hazájuktól új világba – de hó reme róva.

Szarvas nyomot hűn követve – de hó reme róva,
Csodas**szarvas** nyomát lelve – de hó reme róva.
Ingoványban eltévedtek – de hó reme róva,
Csodas**szarvas** nyájra leltek – de hó reme róva.

De miközben barangoltak – de hó reme róva,
Hegyen-sziklán áttal' vágtek – de hó reme róva.
Csudamódon megváltoztak – de hó reme róva,
Hegyi **szarvasokká** váltak – de hó reme róva.

Ezért aztán **szarvasokkal** – de hó reme róva,
Megbékéltek, bizalommal – de hó reme róva.
Csodas**szarvas** nyájjal éltek – de hó reme róva,
Új hazára, népre leltek – de hó reme róva.

Egyszer élt egy öreg atya – de hó reme róva,
Vala néki sok-sok fia – de hó reme róva.
Idősebbjét otthon hagyva – de hó reme róva,
Fiatalját felkutatta – de hó reme róva.

Öreg atya vadont járva – de hó reme róva,
Mocsarakon által vágva – de hó reme róva,
Szarvas nyomot hűn követve – de hó reme róva,
Csodanyájnak nyomát lelte – de hó reme róva.

Öreg atya lesben állva – de hó reme róva,
Hús forrásnál íját vonja – de hó reme róva.
De ekkor az egyik **szarvas** – de hó reme róva,
Emberhangon így szólala – de hó reme róva.

„Öreg atyánk, Édesapánk – de hó reme róva,
Ne bánts minket, ne célozz ránk – de hó reme róva.
Engedd nekünk itten' élni – de hó reme róva,
Új népünkkel békét lelni – de hó reme róva.”

„Öreg atya, Édesapánk – de hó reme róva,
Ne támadj ránk, ne löjél ránk – de hó reme róva.
Ha ránk támadsz, védekezünk – de hó reme róva,
Új hazánkat védelmezzük – de hó reme róva.”

Öreg atya, ismert szóra – de hó reme róva,
Megörülve ekként szóla, – de hó reme róva.
„Szeretteim, gyertek haza – de hó reme róva,
Régi honba, nyugalomra – de hó reme róva.”

„Jó anyátok otthon vár ránk – de hó reme róva,
Fáklyát gyújtva, régi háznál – de hó reme róva.
Asztalt bőven megteríti – de hó reme róva,
Kupát borral megtelíti – de hó reme róva.”

Így szól erre legnagyobbik – de hó reme róva,
Szarvasfiú, idősebbik – de hó reme róva.
„Itt maradunk, nem mehetünk, – de hó reme róva,
Mi már **szarvas**okká lettünk – de hó reme róva.”

„Szövött inget nem viselünk – de hó reme róva,
Szarvval házba nem léphetünk – de hó reme róva.
Asztal köré nem ülhetünk – de hó reme róva,
Régi módon nem élhetünk – de hó reme róva.”

„Erdőt járva, más az utunk – de hó reme róva,
Szarvas néppel elvonulunk – de hó reme róva.
Tiszta forrás, erre vágyunk – de hó reme róva,
Új népünkkel ösvényt vágunk – de hó reme róva.”

Egyszer élt egy öreg atya – de hó reme róva,
Visszatért az óhazába – de hó reme róva.
Háziakról gondoskodván – de hó reme róva.
Elmenőket elbocsájtván – de hó reme róva.

Köszönjük hát jámbor gazda, hogy vendégül láttál!
Friss kenyérrel, szalonnával, minket megtraktáltál.
Ízes borral, pálinkával, minket megkínáltál.
Százszorosan kapjad vissza, amit nekünk adtál.

Adjon Isten minden jót! Diófából koporsót!
Poharunknak feneket, Hogy ihassunk eleget!
Asztalunkra kenyeret! Kemencében meleget!
Vetett ágyba szeretőt! Békességes esztendőt!
Adj az Úristen! Egy az igaz Isten!

6.8. Révedő

Remete Farkas László

Egekbe tekintek, felvilágot látok.
Magasságos helyen, csillagfényt találok.
Csillagok közt kertet, életfa árnyában.
Égi csodás várat, Teremtőnk honában.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Télen Csodaszarvas²³⁸ tündérek járásán²³⁹,
Nimród fiak hajtják, égi hadak útján.
Hunor 's Magor²⁴⁰ úzi, nyomában haladva,
Soha el nem érve, soha sem lankadva.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Nyáron Turul²⁴¹ vezet Csaba útját járva.
Attila nyomában, nyugalomra várva.
Álmos népe-lelke, tükröződik rajta.
Ősi népünk múltját örökségül hagyva.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Magyar csillag²⁴² útját Székely csillag²⁴³ járja.
Keletről nyugatra, mint Nap-Hold járása.
Vacsora csillaga 's Hajnal hírmondója²⁴⁴,
Nekünk jelölt mezők határát mutatja.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Ég szülte vizünket, víz szülte földünket.
Föld szülte ékes fát, fa szülte ágasát.
Ág szülte levelét, megszülte bimbaját.
Népeink írmagját, népünk fiát-lányát.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Fiú adott erőt, célt, földet jelölőt,
Ellent legyőzőket, népünknek vezetőt.
Leány adott hitet, életet teremtőt,
Családot gondozót, gyermeket, szeretőt.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Földünkre tekintve, világunkat látom,
Vizet, földet, hegyet, életadó tájon.
Föld négy sarkát őrzi, négy mennyei őrség,
Tartja és forgatja, négy égi erősség.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

²³⁸ Csodaszarvas = Szarvas csillagkép = Szekeres + Perseus + Cassiopeia csillagképek együttese.

²³⁹ Tündérek járása = Tejút

²⁴⁰ Ikrek csillagkép = Kettős, Bojtár kettőse.

²⁴¹ Turul = Sas csillagkép.

²⁴² Magyar csillag = Jupiter.

²⁴³ Székely csillag = Szaturnusz.

²⁴⁴ Esthajnak csillag = Vénusz.

Föld szülte Életfát bő forrás élteti,
Dúsfüvű mezejét, virágja szépíti.
Szem elől elrejté tüskés bozót 's nádas,
Ottan nevelkedik földi Csodas**zarvas**.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Forrásnak végiben halban bő tavacska,
Partját ékesíti sok gyümölcsös fácska.
Idegentől rejté ingoványos nádas,
Ottan rejtőzködik földi Csodas**zarvas**.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Bozótos-nádason egy járat rejtezik.
Mocsaras berken át egy ösvény létezik.
Csak tiszta lélekkel fogadja az utast,
Csak igaz láthatja földi Csodas**zarvast**.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Balra Napunk felkél. Szemünk előtt délszak.
Jobbra Napunk nyugszik. Hátunk mögött észak
Felettünk az égbolt, szent-kék fényben úszva.
Alattunk sárga föld, mélységet takarva²⁴⁵.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Hold sötét egével, kelet tudatja.
Sarokcsillag fénye, északot mutatja.
Nap útját bejárva nyugat irányt adja.
Nap Hold delelése, dél felét uralja.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Kelet feketéje vad tájakat tudat.
Északnak zöldese erdőségre mutat.
Dél vörös jelével enyhe földre utal.
Nyugat fehérsége havas hegyre mutat²⁴⁶.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Mélységbe tekintve, alvilágot látok.
Föld szülte ékes fa gyökerénél átok.
Bánat, viszály, rémség, telve gonoszsággal,
Melyek legyőzhetők hittel, bátorsággal.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

Tüzlángba révedek, jövőnket meglátom.
Széthúzást, villongást őszintén feltárom.
Erő, hűség, remény, tudás fényét látom.
Hitet, megegyezést, összefogást várom.
Rótt örök régi törvény! Haj, haj regö rejte!

²⁴⁵ Fent – kék = Ég, Lent – sárga = föld.

²⁴⁶ Fekete – kelet = Kárpátok. Észak – zöld = Felföld. Dél – vörös = Délvidéki síkság. Nyugat – fehér = Alpok.

HETEDIK RÉSZ: Csodaszarvas versek

7.1. Szarvasvadász imái az erdő isteneihez... és halála

Kalevala, XIV. ének, részlet-kivonat (Ford: Szenté Imre)

Száját szóra is nyitotta, mondókáit mondogatta: „Világnak ura, nagy Ukko²⁴⁷, Miatyánk magas egekben! Adj most hótalpat, arányost, könnyen sílőceket, melyekkel simán mehessek mocsarakon és mezőkön Hiisi²⁴⁸ hírhedett honába Pohja pusztáin keresztül, Hiisi szarvasa szagára, nyári rénnek nyomdokára.” (XIV. 11-22)

„Válok népektől vadonba, emberektől erdőségbe, Tapiola tájaira, Tapio²⁴⁹ tanyahelyére. Hegyek-halmok, üdvözöllek, ti fenséges fenyveserdők, szalmaszínű nyárfaerdők; üdv nekem, ki üdvözöllek!” (XIV. 23-30)

„Légy jó, erdő, emberedhez, hajolj hozzá, hű Tapio! Kísérd kedvező helyekre, tedd arra a dombtetőre, hol vadász-szerencse várja, erdő kincse gazdagítja!” (XIV. 31-36)

„Nyyrikki²⁵⁰, Tapio sarja, víg suhanc, piros süveggel! Jeleket faragj a fádba, nyiladékokba nyomokat, hogy vaksin utam ne vétsem, téves ösvényre ne térjek, míg a bokrosban bolyongok, erdő kincséért esengek.” (XIV. 37-44)

„Mielikki²⁵¹, vadon virága, gömbölyűcske gazdaasszony! Aranyad haladni hagyjad, ezüstödet vándorolni leső embernek elébe, esengőnek ösvényére!” (XIV. 45-50)

„Arany kulcsodat kioldva csípődön csüngő gyűrűdről, Tapio lakát kinyissad, élestárait kitárjad vadra várakozásomkor, esdő erdőjárásomkor! (XIV. 51-56)

„Ha neked nincs érkezésed, szolgálóidat szalajtsad, munkásaidat menesszed, indítsad inasaidat! Hogy lehetnél háziasszony, ha nem volna nőcseléded, száz is szolgálóleányod, ezer szófogadó szolgál, járni nyájaid nyomában, minden marhádra vigyázni?” (XIV. 57-66)

„Pagonyok picinke lánya, Tapiola csöpp cselédje, fűjd meg mézszavú tilinkód, mézfuvoládat fuvintsad erdő hölgye hallására, arany asszonykád fülébe! Meghallja talán a hangot, fuvolád szavára fölkel, merthogy éngem meg se hallgat, nem mozdulna meg szavamra, pedig kérlelem kitartón, arany szájjal szólongatom!” (XIV. 67-78)

Most a léha Lemminkäinen síjét siklatta sokáig. Gajdolt egyet a gazosban, hármat hegynek hónaljában, erdő hölgyét engesztelte, gazdát megnyerte magának, szólt a szüzeknek szívéhez, Tapio leányaihoz. (XIV. 231-238)

Ki is kergették, kiűzve Hiisi rénjét rejtekéből, Tapio tanyahelyéről, Hiisi háza tájékáról, egyenest vadász elébe, zsoltároló zsákmányául. (XIV. 239-244)

Maga léha Lemminkäinen²⁵² hosszú pányvát penderített Hiisi vadja vállaira, nyakába tevecsikónak. Nem nagyon ficáncolódott, hogyha hátát lappogatta. (XIV. 245-250)

²⁴⁷ Ukko = Legfőbb isten, Ég istene. Felső isten, mennyei atya, felhők ura, levegő királya, ég köldöke.

²⁴⁸ Hiisi = rossz szándékú erdei lény, utálatos erdei ördög.

²⁴⁹ Tapio = erdőisten. Tapiola = Tapio lakhelye, tundrai erdő.

²⁵⁰ Nyyrikki = Tapio fia, vadászok istene.

²⁵¹ Mielikki = erdő istennője, nagyasszonya. Tapio felesége.

²⁵² Lemminkäinen = tűz vagy szerelem fia, meggondolatlan szarvas vadász.

Csurgósipkás csordapásztor, Pohjolának vaksi véne, ottan Tuonela²⁵³ tavához, forgatagos szent folyóhoz várva-várta Lemminkäinent, érkezését egyre leste. (XIV. 395-400)

Némelyik napon valóban látta léha Lemminkäinent közeledni-jődögélni oda Tuonela tavára, zajló zúgó hajlatába, forgatagos szent folyóra. (XIV. 401-406)

Viperát emelt a vízből, habokból halálos бүркöt, szívét általverte véle, Lemminkäinen mája mellett, baloldali borda szélén, jobb válla alá gyakintva. (XIV. 407-412)

Akkor léha Lemminkäinen kínlódott kemény-kegyetlen. Mondogalódott magában: „Hát abban bizony hibáztam, hogy nem tudtam megtanulni szerelmes szülőanyámtul két varázsigét csupán-csak, sokat mondok, hogyha hármat: mint legyenek, miként maradjak állva áldatlan napokon; бүрök бүбáját feledtem, vakcsőnek varázsigéit. (XIV. 413-424)

„Ó, szülőanyám, nagyasszony, felnevelő drága dajka! Tudnád csak, tekintenéd csak, hol vagy szegény szülötted! Jönnél mit se késlekedve, segítségemre sietve, mentenéd szegény szülötted öldöklő halál öléből, korai kialuvástul viruló-vidám korában!” (-434)

Akkor Pohja vaksi véne, csurgósipkás csordapásztor belelőkte Lemminkäinent, Kaleva²⁵⁴ fiát veszejtve, Tuonela sötét tavába, feneketlen forgatagba. Méne léha Lemminkäinen zajló zúgókon zötyögve, sellő sodrától lökődve tanyájára Tuonelának. (XIV. 435-444)

Tuoni vérszomjas vitéze ottan kardjával kiszabta, vágta kétélű vasával. Szablyájának egy szelése széjjeldobta öt darabra, osztotta kilenc koloncra. Tuonela tavába szórta, Manala mocsaraiba: „Itt rohadhatsz már örökre számszeríjastul-nyilastul, víz madarára vadászva, habokban hattyúra löve.” Így lön Lemminkäinen vége, heves udvarló halála Tuonela sötét tavában, Manala mocsaraiban. (XIV. 445-460)

7.1. A jávorszarvas-szellemhez

Jukagir ima (ford. Remete Farkas László)

Jávorszarvas-szellem! Figyelmezz reánk!
Ne pusztíts el minket! Őrizőnk, Atyánk!
Nézd gyötrelmünket, Kínzót régtől minket!
Eddig, 'ki tápláltál, Most ne hagy el, immár!

7.2. Ödügen erdő fia vagyok

Altáji tuva sámánének (ford. Remete Farkas László)

Fás Ödügen fia vagyok, Vadrozmaring virág vagyok.
Sűrű vadon fia vagyok, Borókafa-bimbó vagyok.
Csodarénre, ha felszálllok, Rémült őzet eltalálok.
Szarvasünőre, ha szálllok, Futó marált²⁵⁵ eltalálok.
Vadban gazdag Ödügennek, Rengő erdő sűrűjének,
Bátor vadász fia vagyok, Rettegett gazdája vagyok.

²⁵³ Pohjola = Pohja = észak földje. Tuonela = Manala = halálisten felesége. Tuoni vagy Mana = halálisten.

²⁵⁴ Kaleva = Kalevi = Kalev = ősi mitológiai hős (finn, észt, karjalai). Kalevala = Kaleva földje.

²⁵⁵ Marál = aszkáni vörös szarvas.

7.3. Szarvas

I. A. Hanajev (ford. Remete Farkas László)

Nem egyszerű eredetünk,
De már Rosztov – a mi lelkünk.
Itt élünk már ősidőktől,
Erősödtünk eme földtől.
Lelket látok, mint élőket,
Túlvilági őseinket!

Szarvas képben ők tápláltak,
Szarvas hitben ők gondoztak!
Vajh – húsukat nem mi ettük?
Vajh – nem nekik énekeltünk?
Vajh – kéreessel nem őt küldtük?
Vajh – házunkba nem engedték?

7.3. A kilenc csodaszarvas

Bartók Béla: Cantata profana (átszerkesztett változat)

Volt egy öreg apó.
Volt néki, volt néki kilenc szép szál fia,
Testéből sarjadzott kilenc szép szál fia.
Nem nevelte őket semmi mesterségre,
Szántásra-vetésre, Ménesterelésre,
Csordaterelésre:
Hanem csak nevelte hegyet-völgyet járni,
Szarvasra vadászni.

Az erdőket járta és vadra vadászott
Kilenc szép szál fiú.
A vadra vadásztak, annyit barangoltak
És addig vadásztak,
Addig-addig, mígnem szép hídra találtak,
Csodaszarvasnyomra.

Addig nyomozgattak, Utat tévesztettek,
Erdő sűrűjében szarvasokká lettek:
Karcsú szarvasokká váltak erdő sűrűjében.
Az ő édes apjuk várással nem győzte,
Fogta a puskáját,
Elindult keresni kilenc szép szál fiát.

Reátalált a szép hídra, Hídnál csodaszarvasnyomra.

El is jutott hús forráshoz, Hús forrásnál szarvasokhoz,
Féltérdre ereszkedett, Hej, egyre rá is célzott.

De a legnagyobbik szarvas – Jaj, a legkedvesebb fiú –
Szóval imígy felele:

*„Kedves édes apánk, Ránk te sose célozz!
Mert téged mi tűzünk a szarvunk hegyére
És úgy hajigálunk téged rétről rétre,
Téged hegyről hegyre,
S téged hozzávágunk éles kősziklához:
Ízzé-porrá zúzódsz kedves édes apánk!”*

*Az ő édes apjok hozzájuk így szólott,
És híva hívta és őket hívó szóval hívta:
„Édes szeretteim, Kedves gyermekeim,
Gyertek, gyertek haza, Gyertek vélem haza,
Jó anyátok vár már!
Jöjjetek ti vélem a jó anyátokhoz,
A ti jó anyátok várva vár magához.
A fáklyák már égnek, Az asztal is készen,
A serlegek töltve.
Az asztalon serleg, Anyátok kesereg. –
Serleg teli borral, Jó anyátok gonddal.
A fáklyák már égnek, Az asztal is készen,
A serlegek töltve...”*

*A legnagyobb szarvas – Legkedvesebb fiú –
Szóval felelvén hozzá imígy szóla:
„Kedves édes apánk,
Te csak eridj haza a mi édes jó anyánkhoz!
De mi nem megyünk!
De mi nem megyünk:
Mert a mi szarvunk ajtón be nem térhet,
Csak betér völgyekbe.
A mi karcsú testünk gunyában nem járhat,
Csak járhat lombok közt.
Karcsu lábunk nem lép tűzhely hamujába,
Csak puha avarba.
A mi szájunk többé nem iszik pohárból,
Csak hűvös forrásból.”*

*Volt egy öreg apó.
Volt néki, volt néki kilenc szép szál fia,
Nem nevelte őket csak erdőket járni,
Csak vadat vadászni,
És addig-addig vadászgattak addig:
Szarvassá változtak ott a nagyerdőben.
És az ő szarvuk ajtón be nem térhet,
Csak betér völgyekbe.
A karcsú testük gunyában nem járhat,
Csak járhat lombok közt.
A lábuk nem lép tűzhely hamujába,
Csak a puha avarba.
A szájuk többé nem iszik pohárból,
Csak tiszta forrásból.*

7.4. Rege a csodaszarvasról

Arany János: Buda halála, Hatodik ének

Száll a madár, ágrul ágra,
Száll az ének, szájrul szájra;
Fű kizöldül ó sirhanton,
Bajnok ébred hősi lanton.

Vadat üzni feljövének
Hős fiai szép Enéhnek:
Hunor s Magyar, két dalia,
Két egytestvér, Ménrót fia.

Ötven-ötven jó leventét
Kiszemeltek, hogy követnék;
Mint valamely véres hadra,
Fegyverkeztek könnyü vadra.

Vad előttük vérbe fekszik,
Őz vagy **szarvas** nem menekszik;
Elejtették már a hímet –,
Üldözik a **szarvas**-gímet.

Gím után ők egyre törnek
Pusztá martján sós tengernek,
Hol a farkas, hol a medve
Sohasem járt, eltévedne.

De a párduc, vad oroslán
Végig üvölt a nagy pusztán,
Sárga tigris ott kölykezik,
Fiát eszi ha éhezik.

Száll a madár, száll az ének
Két fiáról szép Enéhnek;
Zengő madár ágrul ágra,
Zengő ének szájrul szájra.

Már a nap is lemenőben,
Tüzet rakott a felhőben;
Ők a **szarvast** egyre üzik, –
Alkonyatkor ím eltűnik.

Értek vala éjszakára
Kur vizének a partjára;
Folyóvíznek partja mellett
Paripájok jól legelhet.

Monda Hunor: itt leszálljunk,
Megitassunk, meg is háljunk;
Monda Magyar: víradattal
Visszatérjünk a csapattal. –

Haj, vitézek! haj, leventék!
Micsoda föld ez a vidék,
Hogy itt a nap száll keletre?
Nem, mint máshol, naplementre?

Szólt egy bajnok: én úgy nézem,
Hogy lement az déli részen.
Szólt egy másik: nem gondolnám:
Ott vöröslik éjszak ormán.

Folyamparton ők leszálltak,
Megitattak, meg is háltak,
Hogy majd reggel, víradattal
Hazatérnek a csapattal.

Szellő támad hűs hajnalra,
Bíborodik az ég alja;
Hát a **szarvas** nagy-merészen
Ott szökdécsel, túl a vízen.

Száll a madár, száll az ének
Két fiáról szép Enéhnek;
Zengő madár ágrul ágra,
Zengő ének szájrul szájra.

Nosza rajta, gyors legények!
Érjük utól azt a gímet.
És – akarva, akaratlan –
Úzik ismét szakadatlan.

Kur folyót ők átalúszták,
Még vadabbak ott a puszták,
Ember ottan egy fűszálat,
Egy csöpp vizet nem találhat.

A föld háta fölomolván,
Szíksót izzad csupasz ormán,
Forrás vize nem iható,
Kénköves búzt lehel a tó.

Forrás keble olajt buzog;
Itt is, ott is égnek azok,
Mint sok őrtűz setét éjjel
Lobban a láng szerteszéjjel.

Minden este bánva bánják,
Hogy e vadat mér' kívánják,
Mért is úzik egyre, nyomba,
Tévelyítő bús vadonba.

Mégis, mégis, ha reggel lett,
A gímszarvast úzni kellett,
Mint töviset szél játéka;
Mint madarat az árnyéka.

Száll a madár, száll az ének
Két fiáról szép Enéhnek;
Zengő madár ágrul ágra,
Zengő ének szájrul szájra.

Vadont s a Dont ők felverik
A Meóti kis tengerig;
Süppedékes mély tavaknak
Szigetére ők behatnak.

Ott a **szarvas**, mint a pára
– Köd előttte, köd utána –
Míg az ember széjjelnézne:
Szemök elől elenyésze.

Hóha! hóha! hol van a vad?...
Egy kiáltja: ihon szalad!
Más kiáltja: itt van, itten!
A harmadik: sehol sincsen!

Minden zugot megüldöznek,
Minden bokrot átaldöfnék;
Gyík ha rezzen; fajd ha rebben:
De a gímvad nincs ezekben.

Szóla Magyar: hej! ki tudja
Merre van, a hazánk útja?
Kerek az ég mindenfelé –
Anyám, anyám, meghalsz belé!

Szóla Hunor: itt maradjunk!
Tanyát verjünk; itthon vagyunk:
Selyem a fű, édes a víz,
Fa-odúból csöpög a méz.

Kék folyam ad fényes halat,
Vörhenyő vad ízes falat,
Feszés az íj, sebes a nyíl,
Harckalandon zsákmány a díj.

Száll a madár, száll az ének
Két fiáról szép Enéhnek;
Zengő madár ágrul ágra,
Zengő ének szájrul szájra.

Hogy elúntak otthon ülni,
Halat csalni, őzet üzni:
Új kalandra, szebb csatára
Ereszkedtek a pusztára.

Pusztta földön, sík fenyéren
Zene hallik sötét éjen,
Zene, síp, dob, mély vadonban,
Mintha égből, mint álomban.

Tündér lyányok ottan laknak,
Táncot ropnak, úgy mulatnak.
Szőve ködbül sátoruk van:
Ugy mulatnak sátorukban.

Férfi egy sincs közelébe';
De a földi lyányok szépe,
Lyányai Belárnak, Dúlnak,
Tündérséget ott tanulnak.

Dúl királyé, legszebb, kettő;
Agg Belaré tizenkettő;
Összesen mind: száz meg kettő
A tündérré válni kezdő.

Kemény próba: férfit ölni,
Kilenc ifjat megbüvölni,
Szerelemre csalogatni,
Szerelemtől szűz maradni.

Így tanulnak tündérséget,
Szívszakasztó mesterséget:
Minden éjjel számot adnak,
S minden éjjel úgy vigadnak.

Száll a madár, száll az ének
Két fiáról szép Enéhnek;
Zengő madár ágrul ágra,
Zengő ének szájrul szájra.

Hang után ők, szembe széllel,
Fény után ők, földve éjjel,
Mennek óvást, mennek árnyon;
Ki lepkét fog, lopva járjon.

Monda Magyar: ez a síp-hang,
Bátya, bennem végig csikland;
Monda Hunor: vérem' hatja,
Szűzek árnya-fordulatja.

Haj vitézek! haj elébe!
Kiki egyet az ölébe!
Vigyük haza asszonyunkat;
Fújja felszél a nyomunkat.

Sarkantyúba lovat vesznek,
Kantárszárat megeresztnek;
A leányság bent, a körbe' –
Mind a körbe', sok az ölbe'.

Nagy sikoltás erre támad,
Futna széjjel a leányhad;
Elől tűzbe, hátul vízbe,
Mindenkép jut férfi kézbe.

Tündér lyányok ott eltűntek,
Szárnyok lévén elrepültek;
De a többi hova legyen?
Földbe bújjon? elsülyedjen?...

Abbul immár nincsen semmi:
Szűzi daccal tündér lenni;
Vágtat a ló, és a pusztán
Nagy üres éj hallgat oztán.

Száll a madár, száll az ének
Két fiáról szép Enéhnek.
Zengő madár ágrul ágra,
Zengő ének szájrul szájra.

Dúl leányi, a legszebbek,
Hunor, Magyar nője lettek;
S a leventék, épen, százan,
Megosztottak mind a százon.

Büszke lyányok ott idővel
Mebékélték asszony-fővel;
Haza többé nem készültek;
Engesztelni fiat szültek.

Tó szigetje édes honná,
Sátoruk lőn szép otthonná,
Ágyok áldott nyugalommá:
Nincs egyéb, mi őket vonná.

Fiat szültek hősi nemre,
Szép leányt is szerelemre;
Dali törzsnek ifju ágot,
Maguk helyett szűz virágot.

Hős fiakból ketten-ketten,
Két vezéré kétszer-ketten,
Feje lőn mind egy-egy nemnek
Száznyolc ágra ezek mennek.

Hunor ága hún fajt nemzett,
Magyaré a magyar nemzet;
Szaporaság lön temérdek;
A szigetben nem is fértek.

Szittyá földet előzőnlék,
Dúl királynak dús örökjét; –
És azóta, hősök párja!
Híretek száll szájrul szájra.

7.5. A Csodaszarvas

József Attila

Ükös ükünk, ősök őse,
ázsiai puszták hőse,
vágyat nevelt csodavadra,
szarvast üzött napnyugatra.

Úztön üzte kis sereggel,
éjten éjjel, reges reggel,
át az éren, át az áron,
fegyveres népű határon.

Csodaállat, csak elillant,
lombokon át, ha megcsillant.
Csak a nyomát hagyta minden
füves földön, fájó szívben.

Az az előd nem volt boldog.
Nem boldogok az utódok.
Az ős haza odaveszett,
de a vágy nem emlékeztet.

Hejh magyarok, hajh szegények,
hova üzni azt a gímet?
Aki hajtja, belepusztul
asszonyostul, csapatostul.

Az is, aki látta, végre,
hagyja immár békességbe.
Tisza mellett, Duna mellett,
az a **szarvas** itt legelget.

Ázsiai nehéz szaga
ázott pusztán füstöl tova
s aranyszőre, mikor illan,
gyári füstön általcsillan.

Kortyolgat az ég tavából,
villó agganca világol –
ága-boga tükörképe
csillagvilág mindensége.

7.6. Hunor és Magor legendája

Remete Farkas László: Hungarok és magyarok cselekedetei (4. könyv. 1. fejezet)

Régi múltnak regölői, Évszázadok hírnökei,
Így szóltak a magyarságról, Gyökeréről, származásról.

Valamikor, réges-régen, Szétszóródás idejében,
Magyar Őse²⁵⁶ uralkodott, Hű népeket támogatott.

Ménrót²⁵⁷ király asszonyával²⁵⁸, Enével²⁵⁹ és sarjaival,
Népe felett atyáskodott, Fejedelmi vért ő adott.

Kubán vidék fejedelme, Liget népe egyik feje.
Földi Ősnek²⁶⁰ vérvonala, Hunor 's Magor fiúk atyja.

Történt egyszer, hogy az ifjak, Vadászatra kivonultak.
Pusztában, 'hol lovagoltak, Nemes vadra rábukkantak.

Szarvasünőt²⁶¹ megpillantva, Lovaikat meghajszolva,
Ingoványba is követték²⁶², Mígnem nyomát elvesztették.

Kutatgattak sás-nádasban, Mikor egyszer a távolban,
Szarvasünőt észrevették, Keskeny gázlót így meglelték²⁶³.

Ingoványon át is keltek, Ismeretlen földre leltek²⁶⁴.
Bővelkedőt fűben, fában, Vadban, halban és madárban.

Földet széles víz övezte, Szemek elől sás rejtette.
Bejáratát mocsár védte²⁶⁵, Nyomot vízár eltüntette.

Hunor 's Magor hazatérve, Szüleiktől áldást kérve,
Talált földre elköltöztek. Ott öt évig erősödtek²⁶⁶.

Majd kijöttek kémlelgetni, Bolgárföldet²⁶⁷ kifürkészni,
Berek-víznél²⁶⁸ nőkre leltek, Kiket feleségül vettek.

Alán vezér két leányát, Dulo²⁶⁹ nemnek két virágát,
Hunor 's Magor nőül vette. Szövetséget így kötötte.

Vége

²⁵⁶ Menróth (*Gesta Hunnorum et Hungarorum*), Nemrót (*Pozsonyi Krónika*), Magóg (*Chronicon pictum*).

²⁵⁷ Ménrót = mén+ura, lovas úr.

²⁵⁸ Ene (*Chronicon pictum*), Eneth (*Gesta Hunnorum et Hungarorum*), Ankisza (*Tarihi üngürüs*).

²⁵⁹ Ene = Ünő = fiatal nőtény szarvas.

²⁶⁰ Utalás arra, hogy Ménrót = isteni származású.

²⁶¹ Szarvasünő = Ene (bolgár és kirgiz nyelven).

²⁶² Azovi-tenger mocsárvidéke. Régies nevén = Meótisz.

²⁶³ Kercsi szoros = Kimmer átkelő. Régi görög neve: Tehéngázló (Aiszkülosz, i.e. 5 szd.).

²⁶⁴ Krím-félsziget. Más néven: mi mezőnk (krími tatár), erődítmény, védárok (türk).

²⁶⁵ Perekópi átjáró. Más néven: kapuárok (krími tatár), kiásott hely (ógörög, ósláv).

²⁶⁶ *Chronicon pictum*, *Gesta Hunnorum et Hungarorum*, *Tarihi üngürüs* szerint.

²⁶⁷ Keverék nép földje. Vagy: szarvasos nép földje. Bolar (baskír, tatár), belar (csuvas), buglar (kozák) = szarvasos

²⁶⁸ Berek-víz. Bereka = Donyec mellékfolyója. Vagy Berega-folyó = közel Ugra-Oka folyóhoz.

²⁶⁹ Dulo = meótiszi alán, majd hun-bolgár uralkodó nemzetség.